

NASJONAL RAPPORT FOR PROSJEKT «FROM STREET TO HOME»

INVESTIGATING HOW AN INTEGRATED APPROACH TO HOUSING PROVISION AND SOCIAL SUPPORT CAN REDUCE THE THREAT OF VIOLENCE AGAINST WOMEN

PROSJEKT AURORA, ALF as, NORGE

KVINNER PÅ RANDEN

«Diskriminering, forskjellsbehandling, vanligvis i betydningen å behandle noen mindre gunstig enn andre. Ordet brukes oftest for å betegne en usaklig eller urimelig forskjellsbehandling av andre individer, etniske grupper, nasjonaliteter, religiøse samfunn osv., ut fra følelsesmessige eller tradisjonelle holdninger. Dette gjenspeiles i begreper som f.eks. rasediskriminering, kjønnsdiskriminering.»
(Store Norske Leksikon. <http://snl.no/diskriminering>)

«Victims means persons who individually or collectively, have suffered harm, including physical or mental injury, emotional suffering, economic loss or substantial impairment of their fundamental rights, through acts of omissions that are in violation of criminal laws operatives within Member States, including those laws proscribing criminal abuse of power.»
(United Nations, 1985, cited by Goodey, 2005: 10)

RAPPORTEN ER UTGITT AV:
ALF as, Senter for arbeidslivsforberedelse.

FORFATTERE:

Åshild Austegard
Spesialist sosial og bolig

Anja Therese Holst
Kriminolog

DESIGN: ALF as, Designavdelingen

FOTO: Atle Garmann

TRYKK: Molvik grafisk as

© AURORA 2014, ALF as www.alf.no

INNHOOLD

4	INNLEDNING
4	PROSJEKT AURORA
5	SAMMENDRAG
6	DEFINISJONER OG AVGRENSINGER
8	METODER FOR INFORMASJONS- OG KUNNSKAPSINNHEITING
8	LITTERATURSØK
8	INTERVJUER MED RÅDGIVERE OG TJENESTEYTERE
8	INTERVJUER MED KVINNER I MÅLGRUPPEN
9	KRIMINALITET, RUS OG PSYKIATRI; TRIANGELET DER VOLDEN FORSVINNER
9	TANKEN OM VERDIGE OFFER
10	OM «OSS» OG «DEM»
11	NORMALISERING AV DET UNORMALE
12	HVORDAN BLIR DISSE KVINNENE EN DEL AV KRIMINALSTATISTIKKEN?
17	TILLIT TIL POLITIET KONTRA BESKYTTELSE FRA MILJØET
21	MIDLERTIDIG BOLIG: HELVETE ELLER REDNINGEN?
25	KRISESENTERET
26	EN UTFORDRENDE GRUPPE!
29	INSTITUSJONER SOM ALTERNATIVE FRISTEDER
31	RUSEN OG VOLDEN; EN OPPSUMMERING.
32	BOLIGSOSIALT ARBEID: BOLIG SOM BASE FOR SOSIALT ARBEID
33	KVINNER OG BOLIG ELLER BARE BOLIG?
34	BRIDGING OG/ELLER BONDING?
36	NISSEN PÅ LASSET
37	AVDELING FOR BOLIG, SOSIAL OG OMRÅDESATSING
40	KONKLUSJON
41	VÅRE ANBEFALINGER
41	REHABILITERENDE TILTAK OG STRAFFEGJENNOMFØRING
43	RUS OG PSYKIATRI
45	POLITI OG RETTSVESEN
46	BOLIGSOSIALE VIRKEMIDLER
46	VOLD SOM STØRRELSE I KARTLEGGING, MATCHING OG TILTAK
48	VIDERE FORSKNING PÅ FELTET
49	KORT OPPSUMMERT
50	OVERSIKT OVER KVINNELIGE INFORMANTER OG LEVEKÅRSPROBLEMATIKK
52	OVERSIKT OVER TILTAK, HJELPETILBUD VI HAR VÆRT I KONTAKT MED
53	LITTERATURLISTE

INNLEDNING

PROSJEKT AURORA BLE PÅ BAKGRUNN AV VÅRT ARBEID MED KVINNELIGE STRAFFEDØMTE INVITERT MED I ET EUROPEISK FORSKNINGSSAMARBEID UNDER DAPHNE III, DEN EUROPEISKE KOMMISJONENS PROGRAM MOT VOLD MOT KVINNER OG BARN ([HTTP://EC.EUROPA.EU/JUSTICE/GRANTS/PROGRAMMES/DAPHNE/INDEX_EN.HTM](http://ec.europa.eu/justice/grants/programmes/daphne/index_en.htm)). AURORAS BIDRAG ER FOKUS PÅ KVINNER MED EN KRIMINELL BAKGRUNN.

I løpet av Auroras prosjektperiode 2010–2013 har vi hittil vært i kontakt med over 80 kvinner. Denne gruppen har i følge statistikken en opphopning av ulike levekårsutfordringer i tillegg til å være straffedømte. Rus, dårlige sosio-økonomiske kår, samt dårlig fysisk og/eller mental helse, manglende eller uegnet bolig og en sårbarhet for volds og overgrepssatsatthet. Gjennom kartleggingssamtaler har vi laget statistikker på tilleggs-utfordringene til disse kvinnene, og grovt sett kan vi si at vi fant at 30 var bostedsløse, mens 75 har eller hadde hatt et rusproblem. Flere av kvinnen fortalte om vold, men dette har ikke vært en størrelse vi har kartlagt spesifikt. Basert på samtaler vi hadde med deltakerne i prosjektet i løpet av de siste fire årene kan vi allikevel støtte opp under funnene gjort av Marie-Lisbeth Amundsen i 2010, blant kvinnelige innsatte i norske fengsler, hvor fire av ti hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep i ung alder og seks av ti i voksen alder. Anbefalingene vi kommer med i denne rapporten er både på bakgrunn av intervjuer med kvinner og «stakeholders», i tillegg til egne erfaringer gjort i prosjekt Aurora.

PROSJEKT AURORA

Prosjekt Aurora er et samarbeidsprosjekt mellom ALF as og Bergen fengsel. I løpet av prosjektperioden har prosjektet fått flere samarbeidspartnere, men administrativt og økonomisk har prosjektet vært en del av ALF as med lønnsmidler fra statlige og kommunale aktører (Helsedirektoratet, Justisdepartementet, Husbanken).

Hovedfokuset til prosjektet er kvinner og kriminalitet, noe som i 90 % av tilfellene vil si rusproblematikk, dårlig psykisk- og fysisk helse og boligsosiale spørsmål. De tilbudene vi har utviklet og gir, har fokus på den individuelle oppfølgingen før, planleggingen av straffegjennomføring, samt utfordringer etter gjennomført straff. Mandatet var i utgangspunktet arbeid mot kvinnelige innsatte hjemmehørende i Bergen kommune, før under og etter straffegjennomføring i form av fengselsstraff. Under prosjektets gang har dette endret seg til å gjelde også andre former for straffegjennomføring som samfunnsstraff og Narkotikaprogram med Domstolskontroll (ND). I vårt arbeid har vi jobbet mot å finne og introdusere nettverksplasser, legge til rette for at kvinner kan nyttiggjøre seg av eksisterende tilbud og manøvrere i samfunnet med en opplevelse av livs- og rusmestring.

Den røde tråden som går fra planlegging av straffegjennomføring og til det målrettede ettervernet er vår styrke og kjerne, og vi støtter oss på forskning som viser til positive resultater av en slik gjennomgripende arbeidsmetode. (Se for eksempel Centre for Interdisciplinary Addiction Research sin undersøkelse Female drug users in European prisons- best practice for relapse prevention and reintegration fra 2004, Handbook for prison managers and policymakers on Women and Imprisonment, UN Office on Drugs and Crime, kap 2.8- 2.9.)

SAMMENDRAG

I VÅRE INTERVJUER MED REPRESENTANTER FRA SYSTEMET SOM SKAL BISTÅ, BESKYTTE ELLER HJELPE INNBYGGERNE OG UTJEVNE LEVEKÅRS-FORSKJELLER (BERGEN KOMMUNE, BERGEN POLITIKAMMER, BERGEN FENGSEL, SAMT TJENESTETILBYDERE INNEN BOLIG OG/ELLER SOSIALE TJENESTER) HAR VI FÅTT EN OPPFATTELSE AV AT DET ER EN MANGLENDE KJENNSKAP, KOMPETANSE OG ERKJENNELSE I FORHOLD TIL VOLD SOM EN STØRRELSE I MANGFOLDET AV KRENKELSER ELLER LEVEKÅRSUTFORDRINGER DENNE GRUPPEN LEVER MED.

Noen eksempler for å danne et bakteppe:

- Familievoldskoordinator hos politiet peker på at denne gruppen sjelden havner på hennes bord, da familievold betegnes som vold mellom samboere. Bostedsløse kvinner i rusmiljøet som opplever vold fra menn i sin nære omgangskrets havner på allmenn-seksjonen under definisjonen legemsfornærmelse. I miljøet er det høy terskel for å koble inn politiet, og lav tiltro til hjelpen man kan få der. Kvinnene velger sjelden å anmelde, og de som gjør det har hatt dårlige erfaringer.
- Kommunens ulike avdelinger under byråd for sosial, bolig og område satsing viser lite kjennskap til eller fokus på volden disse kvinnene utsettes for som en faktor i det boligsosiale arbeidet. Dette illustreres ved at tiltak eller tjenester de kjøper eller bygger opp ikke har vold og beskyttelsen som tema.
- Krisesenteret i Bergen har ikke kapasitet eller midler til å kunne hjelpe gruppen. De har heller ikke nødvendig kompetanse for å ivareta kvinnene fra denne gruppen som oppsøker dem. Det er også kommet frem i samtaler med andre tiltak som møter denne gruppen, at krisesenteret sjeldent eller aldri kontakter dem for å kunne henvisne kvinnene de må avise til andre typer overnattings-/botilbud. Det vil si at det er dårlig samhandling mellom tiltakene i Bergen.
- Andre deler av systemet som er i kontakt med kvinner i aktiv rus (NAV, kriminalomsorgen, ideelle hjelpetiltak, rusomsorgen), kartlegger generelt ikke vold mot denne gruppen. Dette er et tema man helst ikke tar opp, kanskje fordi det ikke finnes noe fungerende hjelpetiltak å henvisne til.

Kvinner som lever med sammensatte utfordringer, der kriminalitet og rus er en del av bildet, har oftere enn gjennomsnittet erfaringer fra vold og krenkelser både fra barndom og i voksen alder. Her er også sosio-økonomiske forhold viktige indikatorer på utsatthet.

Det finnes også lite forskning på målgruppen.

DEFINISJONER OG AVGRENSINGER

UTGANGSPUNKTET FOR DETTE EUROPEISKE SAMARBEIDET ER KVINNER MED KOMPLEKSE ELLER SAMMENSATTE UTFORDRINGER; RUS, KRIMINALITET, PSYKISK OG FYSISK UHELSE, BOSTEDSLØSHET, PROSTITUSJON OG/ELLER ERFARING FRA MENNESKEHANDEL SAMT KONTAKT MED BARNEVERN PÅ GRUNN AV OMSORGSOVERTAKELSE AV BARN. MÅLSETTINGEN ER Å IDENTIFISERE GODE EKSEMPLER PÅ BOLIGSOSIALT ARBEID SOM HJELPER KVINNENE Å BRYTE VOLDSSPIRALEN DE OFTE BEFINNER SEG, ELLER STÅR I FARE FOR Å HAVNE I.

De europeiske partnerne har fokusert på ulike grupper. Norge ved prosjekt Aurora har i tillegg til de nevnte 80 deltakerhistoriene, gjort dybdeintervjuer med åtte kvinner. Disse informantene har til felles at de har vært i kontakt med kriminalomsorgen, at de har/har hatt ulike rusutfordringer samt annen tilleggsproblematikk, og at samtlige definerer at de har blitt utsatt for vold, i ulik grad og form, av noen de har stått i nær relasjon til.

Boligsosiale virkemidler blir i denne rapporten forstått i vid forstand som»arbeid med sammensatte utfordringer med base i en midlertidig eller permanent bolig, og spenner således vidt over de ulike hjelpe-tjenestene og tilbudene som finnes i Bergen. Dette er et bevist valg, dels fordi våre informanter kommer fra ulike bakgrunner og med ulik erfaring fra bostedsløshet, og dels fordi vi ville se på mulighetene som ligger i et utvidet begrep av både konseptet trygg bolig og hvilke tjenester som assosieres med dette. Midlertidig bolig og tilbud innen institusjoner i rusomsorgen innbefattes også i vår definisjon av boligsosialt arbeid så lenge de arbeider med å bistå kvinner som ha utfordringer med å bo trygt.

Betegnelsen vi i denne rapporten vil bruke om vold i nære relasjoner vil skille seg fra den som blir brukt i undersøkelser og policydokumenter om vold. Dette er en av styrkene i denne studien, men også en svakhet. Vold i nære relasjoner defineres i straffeloven som:

STRAFFELOVENS § 219:

Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler

- a) sin tidligere eller nåværende ektefelle eller samboer,
- b) sin eller tidligere eller nåværende ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje,
- c) sin slektning i rett oppstigende linje,
- d) noen i sin husstand, eller
- e) noen i sin omsorg,

straffes med fengsel inntil fire år.

Dersom mishandlingen er grov eller fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse, er straffen fengsel inntil seks år.

Lovteksten avgrenser vold i nære relasjoner til å gjelde samboende eller gifte, altså mennesker som har et sted å bo og/eller har en formell ekteskapskontrakt. Få av våre informanter har på tidspunktet de blir utsatt for vold enten (eget) tak over hodet der de var registrert som samboende, eller vært gift med utøver av volden. Alle har dog stått i en nær relasjon til utøver, de aller fleste i en eller annen form for avhengighetsforhold (tak over hodet, beskyttelse, økonomisk hjelp/rusmidler etc).

De dokumentene vi har lagt til grunn når vi har sett på det offentlige arbeid med volden, er blant annet Nasjonal veileder for utvikling av kommunale handlingsplaner. Den viser til at vold i nære relasjoner ofte betegnes som familievold eller vold i hjemmet, og at denne type vold vanligvis forstås som partnervold, vold mot barn og barn som lever med vold i familien. Videre presiseres det at begrepet etter hvert også har blitt utvidet til å omfatte vold mellom personer som kjenner hverandre og står hverandre nær, eller hvor det eksisterer et avhengighetsforhold¹. Det stopper der.

Stortingsmelding 15 Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner er avgrenset slik at den ikke omfatter ovennevnte eksempler på privat vold, selv om «vold og overgrep på andre arenaer enn det vi tradisjonelt legger i begrepet «nær relasjon», vil ha visse likehetstrekk.» (s.14). Bergen kommunes handlingsplan har også valgt foreta tilsvarende avgrensning i sin handlingsplan mot vold i nære relasjoner².

Man har altså foretatt en tydelig avgrensning av hvem som er målgruppen for tiltakene i handlingsplaner mot vold, og i denne avgrensningen ligger en skjult diskriminering av en gruppe. Denne gruppen er mennesker som man vet i utgangspunktet er mer utsatt for vold; kvinner med sammensatte utfordringer (lav sosio-økonomisk levestandard, utsatt for vold og omsorgssvikt i barndommen, relasjonsskader, rusmisbruk og omgang med kriminelle miljøer, bostedsløshet og mangel på tillitt til det offentlige hjelpeapparatet). Det er et paradoks at regjeringens Handlingsplan mot vold i nære relasjoner fra 2012 (Justis- og beredskapsdepartementet) har så lite fokus på denne gruppen når deres 23 tiltak fordeles på følgende fem satsingsområder:

- 1) forebygging og synliggjøring,
- 2) bistand og beskyttelse,
- 3) avdekking og straffeforfølgning,
- 4) samarbeid og samordning,
- 5) kunnskap og kompetanse.

Ut i fra våre erfaringer, informantene sine uttalelser, samt forskning vi har funnet på feltet, vil vi i det følgende påstå at ingen av de fem punktene over gjelder for kvinner med komplekse utfordringer.

¹ Dette omtales som den private volden og kan for eksempel være fysisk eller psykisk vold (mobbing) mellom venner og skolekamerater/kolleger, eller vold i pleie- og omsorgssektoren mot eldre eller personer med funksjonsnedsettelser.

² Bergen kommune, Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2013-2017, s 4

METODER FOR INFORMASJONS- OG KUNNSKAPSINNHEITING

DE ANSATTE I PROSJEKT AURORA HAR ANVENDT FLERE METODER FOR Å INNHENTE INFORMASJON OG FÅ KUNNSKAP OM HVILKE TILTAK MAN HAR TIL RÅDIGHET FOR KVINNER I RUS OG KRIMINALITETSMILJØET SOM BLIR UTSATT FOR VOLD.

LITTERATURSØK

Vi har vært i kontakt med forskere fra ulike deler av feltet, og lest rapporter og artikler rundt kvinner i fengsel og voldsproblematikk, boligsosiale utfordringer for kvinner i rus, voldsmålinger og kartlegginger av bostedsløse. Lite litteratur har fokusert på krysningspunktet rus/kriminalitet og voldsutsatthet, så vi har måttet legge sammen funn fra ulike publikasjoner og undersøkelser. Bildet vi har dannet oss blir nyansert av lovgivningen på feltet, veiledere fra henholdsvis justisdepartementet og likestillingsdepartementet, samt meldinger, strategier og planer på de to feltene bolig og vold.

INTERVJUER MED RÅDGIVERE OG TJENESTEYTERE

I Bergen kommune har vi intervjuet både de som utformer politikken, de som er satt til å veilede disse og andre premissleverandører. Vi har i tillegg snakket med tjenestetilbydere og «fotfolk» både i privat og offentlig sektor.

INTERVJUER MED KVINNER I MÅLGRUPPEN

Prosjekt Auroras målgruppe er kvinner som er eller har vært i kontakt med kriminalomsorgen. Kvinner som også har hatt erfaringer med vold og bolig-problematikk har fått en forespørsel om å la seg intervjuet. Totalt har vi gjennomført åtte intervjuer med målgruppen. Det har vært vanskelig å få kvinner til å stille til intervju med oss. Vi trodde i utgangspunktet at dette ville bli enklere grunnet arbeidet gjort i prosjekt Aurora hittil, og de relasjonene vi hadde skapt med deltakerne. Vi har fått et inntrykk av at noe av årsaken til at det har vært vanskelig å få kvinnene til å stille til intervju har vært at mange lever et kaotisk liv. I kaotisk legger vi rus, bostedsløshet og kriminalitet. Mange har også sagt at de er mer enn villig til å prate om både problemer rundt bostedsløshet, hjelpeapparatet og rus, men når det kommer til vold er dette et tema de ikke ønsker å gå inn på.

Informantene er anonymisert med et nummer, med referanse til når intervjuet ble gjennomført. Demografiske kjennetegn ved informantene vil bli presentert i slutten av rapporten, med utgangspunkt i et felles sett av kjennetegn som alle de fem europeiske partnerne har registrert hos sine informanter.

For mer informasjon om de andre landenes funn, samt vision document og sluttdokument til EU, se <http://www.streettohome.eu>. Funnene vil bli lagt frem på nasjonale seminarer, samt et stort sluttseminar i Bergamo, Italia, 23–25. oktober i regi av FEANTSA.

KRIMINALITET, RUS OG PSYKIATRI; TRIANGELET DER VOLDEN FORSVINNER

«Det var meg og han – og det som skjedde ...»

Informantintervju no 6

TANKEN OM VERDIGE OFFER

Vi opplever ofte i samtaler med deltakere i prosjekt Aurora at de bagatelliserer volden de har vært utsatt for. Responsen er ofte «jeg ga like godt tilbake». De velger å ikke definere seg selv som offer kanskje fordi de ikke ser seg selv uten skyld. «Det å ikke kunne klandres, og det å ikke kunne hindre hendelsesforløpet³» er de sentrale kjennetegnene ved det ideelle eller verdige offer. Å se seg selv som det «delaktige offer» gjør at man vegrer seg for å anmelde og oppsøke hjelp⁴. En annen årsak til vegringen i å se seg selv som et offer kan være miljøet de er en del av. Det er et tøft liv og det å bli sett som svak vil kunne gjøre livet enda tøffere. Det blir da en overlevelsesmekanisme å stå i det, tåle volden man bli utsatt for.

«Eg har jo gjerne vært en person som tier om ting når det har vært så jævlig heavy, sant. Eg går ikkje te folk å sier eg trenger hjelp å sånn. Eg klarer meg liksom sjøl sant.»

Informantintervju no 1

I følge «hierarchy of victimisation» har noen ofre høyere status enn andre på bakgrunn av verdiene og overbevisninger et samfunn har på et gitt tidspunkt⁵. Under den positivistiske viktologi retningen på 1940- til 70-tallet mente man at mange ofre for kriminalitet var selv delaktige i sin egen viktivering gjennom enten å oppfordre til, eller provosere frem de kriminelle handlingene⁶. I 1971 laget Amir på bakgrunn av en kontroversiell studie av voldtektssaker en typologiskala for ofre som gikk fra «accidental victim» til «the consciously or the subconsciously seductive victim». Utfra sin studie mente Amir å finne at 19 % av ofrene i disse sakene selv hadde igangsatt eller var årsaken til at voldtekten hadde funnet sted. På bakgrunn av disse og andre teorier om offerets skyld eller deltakelse i de kriminelle handlingene de var utsatt for, ble det diskutert hva som kunne sees som korrekt atferd hos et offer. Dette skapte stereotyper som skilte mellom verdige og uverdige ofre (Ibid). Fra dette oppstod konseptet vi kjenner som det «ideelle offer»: En person eller kategori av ofre som blir sett som fullstendig uskyldig i årsaken til sin offerrolle.

3 Red. Haaland, T., Clausen, S.E., og Schei, B. (2005). Vold i parforhold - ulike perspektiver. NIBR-rapport 2005:3, s.96.

4 H. Pape og Stefansen, K. (2004). Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep. Rapport 1/2004 NKTVS, s.115.

5 Carrabine, E., Iganski, P., Lee, M., Plummer, K. & South, N. (2004). Criminology: a sociological introduction. London: Routledge

6 Walklate, S (2004). Gender, Crime and Criminal Justice. Devon: Willan Publishing

OM «OSS» OG «DEM»

Kvinnene det er fokusert på i dette prosjektet står på siden av samfunnet. De er kriminelle, de har ofte rusproblematikk, de er ofte psykisk syke, de lever ofte kaotiske liv uten fast bolig. De er underforbrukere av hjelpetiltak⁷.

«Dette er kvinner som ofte kommer sent i kontakt med hjelpeapparatet.
De søker ikke lett behandling.»

Stakeholderintervju no 1

Dette er gruppen «vi er på avstand fra». Den sosiale avstanden mellom «oss» og «dem» er så stor at deres historier blir noe vi lukker øynene for. Når disse kvinnene blir ofre blir de sjeldent sett som verdige ofre verken av samfunnet eller av seg selv. Dermed står de også ofte på utsiden av det systemet som skal beskytte oss.

«Essentially the criminal justices process should play a crucial role in restoring the tarnished beliefs of victims, by acknowledging the importance of their role and validating this through recognition, participation and respect.»⁸

Til tross for at vi som samfunn mener at vi behandler alle ofre for kriminalitet likt, uavhengig av offerets personlige karakteristikk og egenskaper, og utelukkende på bakgrunn av de kriminelle handlingene de er blitt utsatt for, våger vi i denne rapporten å påstå at dette ikke gjelder for alle grupper i samfunnet. Vi mener at gruppen av kvinner vi har fokus på i dette prosjektet fremdeles blir målt opp mot konseptet av det ideelle offer. Dette vil si at de blir målt på bakgrunn av hva vi som samfunn ser som fornuftig og rasjonell atferd i forkant av, og reaksjoner på vold for et offer. Dette igjen påvirker hvor mye fokus vi som samfunn velger å gi denne gruppen av kvinner og problemene de står ovenfor. Målgruppen selv kan internalisere disse holdningene.

Den totale mangel på forskning og kunnskap når det gjelder vold i nære relasjoner blant kvinner med rus/psyk/kriminalitets bakgrunn gjør at vi etter dette prosjektet står igjen med et bilde av en gruppe kvinner som er blitt glemt på de fleste arenaer. Når de først blir nevnt så er det som en svært krevende og kaotisk gruppe:

«Du får ikke så mye igjen for investeringen i denne gruppen. Du får ikke så mange solskinns historier. Men hva er det man måler etter? Hvis man ruser seg, men ruser seg mindre, få et mer verdig liv. Livskvaliteten kan bli bedre. Så vil det jo være en vellykkethet i det også, men i vårt land skal vi alltid måle det etter rusfrihet og vellykkethet, og det er jo faktisk ikke mulig for alle.»

Stakeholder no 2

⁷ Se også Lockus, N.(2004). Women in Prison. I: Mc. Ivor Gill (red.), Women who offend, 2004:142-159).

⁸ Tapley, J. (2007). Victimology: Victims of crime and the Criminal Justice Process. Portsmouth: University of Portsmouth.

NORMALISERING AV DET UNORMALE

I samtaler med ansatte ved et av rustiltakene i Bergen ble det formidlet at de kvinnelige brukerne snakker overraskende lite om vold de blir utsatt for i forhold til hvor mye vold som faktisk finnes. Noe av årsaken til dette mente en kunne være nettopp skammen over ikke være skyldfri og frykten for ikke å bli tatt på alvor.

«De skammer seg nok over, altså dette er jo et sånt tema, skam og alt dette skyld selv og de tingene der sant, også er de helt sikkert vant til ikke å bli tatt på alvor når de opplever disse tingene. At man ikke får hjelp. ... Jeg tror veldig mange av disse kvinnene ikke søker hjelp for å være helt ærlig.»

Stakeholder no 3

Flesteparten av kvinnene som har deltatt i Aurora prosjektet lever i belastede miljøer (rus/kriminalitet). Her vil sannsynligheten for å bli utsatt for vold være større enn i andre miljøer. Kvinnene er ofte nederst på rangstigen i disse miljøene og blir dermed ofte ofre for svært krenkede hendelser.

«Der kan man snakke om gammeldagse kjønnsrolle mønstre. Vet en del kvinner som må gå på strøket og der kjæresten er hallik. Han tar alle pengene. Det er mye av kvinnene i rus miljøet som på en måte blir solgt av sine egne kjærester. ... En av de som jeg har hatt oppfølging med i mange år han sa til meg, og veldig stolt, «vet du ka Turid, eg har aldri tvunget damen min til å selge sex!» det var kjempe stort, ja for altså, det er veldig uvanlig rett og slett.»

Stakeholder no 3.

Svært mange av disse kvinnene er bostedsløse og uten muligheter for å skaffe seg en trygg bolig. De blir da ofte stående i en situasjon der de må bli værende i denne typen forhold og med et dårlig utviklet sosial nettverk pga rus/kriminell livstil blir det vanskelig å skulle oppsøke hjelp for å komme seg ut av en vanskelig situasjon.

«Ting blir mer og mer normalisert»

sier en av våre informanter om det å leve med vold, og fortsetter

«Når man ruser seg så tror man jo at man fortjener det. Det blir jo normalt.»

Informantintervju nr 3

Etter en stund blir også volden en vant størrelse:

«Det kom til et punkt der det eg har jo lært meg den der smerte-greien, å gå ut av kroppen. Det var heller den psykiske biten. Det som var redselen var om eg overlever i dag.»

Informantintervju no 6

Videre sier hun

«Det gikk jo ikkje an å leve sånn uansett. Egentlig levde eg jo ikkje. Eg røykte meg jo i hel, eg røykte meg vekk. Eg solgte jo sengen min og kjøleskapet og alt. Og eg blei så sliten til slutt at eg bare gav blanke.»

I et annet intervju sier en kvinne i 40- årene at hun nylig har fått vite definisjonen av voldtekt, og at hennes første tanke var:

«Å i hellaren då har eg blitt voldtatt mye. Det e det faktisk ingen som har fortalt meg»

Informantintervju no 8.

En annen sier noe lignende:

«Korfor e eg snart 40 år, og har sikkert vert voldtatt 40 ganger til sammen eg tenker på at det e veldig rart at eg har tenkt at det e helt naturlig å bare akseptere det. Det har vert så mange sinnsyke ting og situasjoner.»

Informantintervju no 6

HVORDAN BLIR DISSE KVINNENE EN DEL AV KRIMINALSTATISTIKKEN?

Kvinner utgjør fremdeles en liten prosent andel av fangebefolkningen på verdensbasis. Forskningen som er gjort på dette området er minimal, og vi vet derfor lite om hva som kjennetegner gruppen, men vi mener å se at det er en del likhetstrekk i forhold til bakgrunn og problemområder hos de kvinnene som havner i kategorien kriminelle kvinner. Ser vi på de funn som faktisk er gjort blant kvinnelige innsatte ser vi at de viser til samme levekårsproblematikk (rus / dårlig fysisk og psykisk helse / fattigdom / bostedsløshet / kriminalitet) på tvers av land og kulturer. Dette finner vi også igjen i gruppene av kvinner Daphne prosjektet fokuserer på.

Undersøkelser som er gjort blant fangebefolkningen i ulike land, inkludert Norge, viser at en stor prosent andel av kvinnelige innsatte har en rusproblematikk (Amundsen, Fristad og Skog-Hansen⁹ etc) Dette korrelerer med 2014- tall fra Aurora prosjektet som viser at av 82 deltakere hadde 74 rusproblemer. Rusmisbruket spiller en relativt stor rolle i mye av kriminalitet som blir begått, men i kvinnelig kriminelles tilfelle er det uproporsjonert mye rus involvert (Aurora 2013 s.23).

Oppvekstvilkår har vært en viktig dimensjon i vurderingen av risiko for marginalisering i voksen alder innen kriminologisk teori. Forskning har vist at det finnes sammenhenger mellom problemer i oppveksten og senere kriminalitet¹⁰. Ser man på funnene i «Nasjonalt kunnskapsenter om vold og traumatisk stress» (NKVTS) sin rapport, Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv, fra 2014¹¹ viser disse en sammenheng mellom utsatthet for vold i ung alder og utsatthet for vold i voksen alder, også kalt re-viktimisering. For å være respondent til denne studien måtte man ha en registrert adresse for å motta et spørreskjema, samt telefon for å kunne kontaktes. Det forundret oss stort at en rapport som i tittelen påstår å være nasjonal har utvist så lite sensitivitet i utvalget av respondenter. Man utelater ved rekrutteringsformen totalt en gruppe som i henhold til tidligere nasjonal og internasjonale rapporter blir mer utsatt for vold enn andre og er ekstremt sårbar:

«Kvinnevoldsutvalget påpeker i sin utredning at kvinnelige rusmisbrukere som blir mishandlet har flere, mer komplekse problemstillinger som de trenger hjelp til å løse, enn kvinner uten slike belastninger. De har ofte store helsemessige og psykososiale problemer i tillegg.»

NOU 2003: 31¹²

NKVTS rapporten innledes med et fokus på at kunnskap er essensielt for å kunne bekjempe vold og seksuelle overgrep:

«... det krever god kunnskap om hvor utbredt volden er i samfunnet, om hvem som rammes, og om overgrepens konsekvenser. Kunnskap om forekomst av vold og overgrep kan også medvirke til å synliggjøre volden, og dermed gi inspirasjon til å iverksette nødvendige tiltak.»

s. 29 NKVTS Rapport 1/2014

9 Friestad, C. Og I. L. Skog-Hansen (2004). Levekår blant innsatte, Fafo-rapport 429

10 Ibid

11 Thoresen, S., og Hjemdal, O.K.(red.) (2014). Vold og voldtekt i Norge En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. Rapport 1/2014. NKVTS

12 NOU Norgesoffentligutredninger 2003:31.Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner.

Rapporten fra NKVTS skal videre:

«..gi ny og oppdatert kunnskap om omfanget av vold i nære relasjoner og voldtekt i Norge»

og

«Det skal gjennomføres omfangsundersøkelser om vold i nære relasjoner hvert femte år. Med bakgrunn i omfangsundersøkelsen med data innsamling i 2013, vil Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) få i oppdrag å gjennomføre tilleggsundersøkelser vedrørende enkelte grupper der vi særlig mangler kunnskap, som blant annet personer med innvandrer bakgrunn lhbt og personer med nedsatt funksjonsevne (lhbt står for lesbiske homofile, bifile og transseksuelle personer)».

I denne rapporten er altså en av de utalt mest sårbare gruppene som vi faktisk har minst kunnskap om når det gjelder vold ikke engang nevnt i tilleggsundersøkelsen. Det blir i avslutningen av rapporten anbefalt at det blir lagt til rette for et forskningsdesign som er tilpasset de gruppene det er vanskelig å nå, da også nevnt innsatte i fengsler, personer med alvorlige psykiske lidelser og rusbrukere.

Egne tall tatt fra Aurora sin rapport, samt overnevnt forskning¹³ viser at det kan være naturlig å trekke likhetstrekk mellom utsatthet for vold/seksuelle overgrep, omsorgssvikt i ung alder og rus/kriminalitets atferd i voksen alder. Dovran har i innhenting av informasjon til sin doktoravhandling *Childhood Trauma and Mental Health Problems in Adult Life*¹⁴ i motsetning til NKVTS valgt å fokusere på gruppe han mente vil ha en høy prevalens av mishandling i barndommen: mannlige innsatte, samt kvinner og menn med rus og mental helseproblematikk i behandling. Resultatene fra denne forskningen viste at en stor prosent andel av deltakerne hadde vært utsatt for mishandling i barndommen. Jo mer alvorlig mishandlingen hadde vært, jo større grad av post- traumatisk stress syndrom og generelle psykiske plager i voksen alder. I tillegg fant de at kvinner hadde et signifikant høyere skår på emosjonell og seksuell mishandling¹⁵. Det kunne videre vært interessant å se nærmere på kvinnelige straffedømte basert på samme hypotese, for å finne om deres skår hadde vært like høye på samme områder. I sin rapport *Vold og overgrep mot barn og unge (2007)*¹⁶ fant Mossig og Stefansen at det er særlig stor risiko for re-viktimisering i voksen alder hvis man var blitt utsatt for overgrep før fylte 13 år. Overgrep og andre typer av traumatiske hendelser i barndommen viser i følge tilknytningsteorier en signifikant manglede evne til å knytte seg til og etablere tillitt til andre i voksen alder. Dette igjen gir en økt risiko for å involvere seg i relasjoner hvor man blir utsatt for nye overgrep. Den amerikanske forskeren Judith Herman siteres i tidsskriftet *rus og avhengighet*:

13 Marie Lisbeth Amundsen (2010), *Levekårsundersøkelsen fra 2004*, Trickett et al. 2011 og Dovran 2013

14 Dovran, A. (2013). *Childhood Trauma and Mental Health Problems in Adult Life*.

15 IBID

16 Mossige, S., og Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole. Rapport 20/07*

«Vald i barndommen er ei skule i underordning. Det viktigaste blir å oppføre seg slik at det kan bli nokonlunde trygt rundt seg, trass valden. Kvinna er frå før vane med å legge til side sitt eige, ta seg av mannen, nøytralisere og bagatellisere krenkingane. Sjølvtillitten er borte og alternativene verkar umoglege og farlege. Ein overlevingsmekanisme blant mange er å ruse seg for å meistre angst, uro og sinne.

Jensen, I, *rus og avhengighet* 2001:6 side 33

I tillegg viser de sosioøkonomiske forholdene mange av disse kvinnene kommer fra; lav/ingen utdanning, dårlig økonomi og utrygg/manglende bolig, en økt risiko for å utsettes for vold¹⁷. Trickett et al. 2011¹⁸ gjorde en longitudinal studie over 23 år som viste de samme resultatene som den overnevnte forskningen; at det er en sterk sammenheng mellom traumatiske hendelser i barndommen, rus, kriminalitet og selvskadende atferd i form av voldelige relasjoner i voksen alder¹⁹. Traumatisering ser også ut til å være den beste predikatoren for rusmisbruk hos kvinner (Putnam 2004).

I samtale med Stakeholder no 1 spurte vi hvilke erfaringer de hadde gjort seg i forhold til beboernes bakgrunn og hvor godt de klarer seg i møte med et liv uten kriminalitet og rus:

«Det kommer an på hva de hadde med seg inn. De som har vokst opp i et møblert hjem og som har greid mange ting i livet sitt. Det er lettere for de å komme tilbake til noe enn de som er, på en måte, smadret fra begynnelsen av.

Og vi har jo flest kanskje i fra den kategorien»

All overnevnte forskning sier noe om sårbarheten og risikoen for gruppen av kvinner vi fokuserer på i forhold til utsatthet for vold. Alt fra hvilket miljø de oppholder seg i voksen alder og hvilke forhold de kommer fra, påvirker denne sårbarheten. I Bergen kommunes handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017 sies det nettopp noe om dette:

«Omfangsundersøkelsen viser at personer som befinner seg i en marginal økonomisk situasjon er mer utsatt for vold enn andre. Forekomsten av maktbruk i parforholdet er mer enn dobbelt så høy blant de gruppene som oppgir at de «har mye dårligere råd enn folk flest» eller som mottok sosialhjelp siste året. Også for de som mottok trygdeytelser eller har vært arbeidsløse er forekomsten av maktbruk fra partner høyere enn i utvalget ellers. Lavt utdanningsnivå ser ut til å henge sammen med økt utsatthet for vold. (NOU 2012:15)» s6.

17 NOU 2012: 15 Politikk for likestilling.: <http://www.regjeringen.no/pages/38055324/PDFS/NOU201220120015000DDDP-DFS.pdf>

18 P. K. Trickett, J. G. Noll, and F. W. Putnam (2011). The impact of sexual abuse on female development: Lessons from a multigenerational, longitudinal research study. In: *Dev Psychopathol.* May 2011; 23(2): 453-476

19 <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2012/nou-2012-5/19/3.html?id=671719>

Videre viser de til :

«Meld. St. 15 viser til at psykisk syke og rusmisbrukende kvinner kan ha en høyere risiko og være mer sårbare for vold enn andre kvinner. En kartlegging av voldserfaringer blant personer under behandling for rusavhengighet viste at 21 av 26 kvinner hadde vært utsatt for vold i en nær relasjon. I tillegg hadde flere opplevd seksuell, psykisk og/eller fysisk vold i sin oppvekst.»s.8.

For at disse kvinnene skal kunne komme seg ut av dette mønsteret må volden defineres, og de må bli gjort klar over de psykologiske mekanismene som settes i gang og hvordan disse skal endres.

«Det er ingen som har definert volden for dem! Du ramler ikke inn i en voldelig relasjon. Det har ofte vært en gjenganger i livet ditt . Vi må tørre å spørre, tørre å høre!»

Stakeholder no 2

Flere av informantene reflekterte over oppveksten og egne erfaringer med vold. En av kvinnene sier:

«Eg e vokst opp i et hjem..eller et hjem som ikkje e sånn..ke det heter..når det ikkje e stabilt sånn..et sånt forstyrra hjem, eg vet ikkje ka eg skal kalle det»

og videre

«Eg har jo fått forståelsen for at det e sånn det fungerer, at har en vokst opp med det så har man lettere for å havne borti de samme situasjonene»

informantintervju no 8

En annen kommenterer:

«Eg har opplevd ganske mye vold»

og

«Min far var voldelig mot meg når eg vokste opp. Så hadde eg en veldig voldelig kjæreste fra eg var 13 til 17.»

Informantintervju no 7

Det er en tydelig sammenheng mellom økonomiske vanskeligheter, problemfylt oppvekst, liten eller ingen utdanning og manglende arbeid og kriminalitet hvis man ser på resultatene til Friestad og Skog-Hansen fra

Fafo undersøkelsen (2004): «Levekår blant innsatte». Andelen av mennesker med disse problemene i norske fengsler er betydelig større enn i den øvrige befolkningen. Så kan man stille spørsmålet om hva som følger hva, men man kan ikke se bort i fra at sammenhengen er tilstede.

Når man i tillegg vet at kvinner og (menn) med tidligere nevnte levekårsproblemer har større erfaring med maktbruk og vold enn generelt i befolkningen ²⁰, og at kvinner med rus og psykiatri problematikk er overrepresentert når det gjelder utsatthet for vold²¹ , kan vi si oss enige i Pape og Stefansens konklusjon om at den private volden ikke er jevnt fordelt i samfunnet:

«Forskjellene mellom grupper med ulik sosioøkonomisk status var markante, og gjorde seg gjeldende på tvers av både kjønn og alder»

De viser videre til at samme typer av funn er gjort både i Storbritannia, Danmark, Finland og USA.

TILLIT TIL POLITIET KONTRA BESKYTTELSE FRA MILJØET

Ansatte ved prosjekt Aurora har ved flere anledninger møtt kvinner som har vært utsatt for vold og voldtekt, men som ikke våger å melde dette til politiet, av ulike grunner. Noen har ting de trenger å skjule, og våger dermed ikke å blande inn politiet. Noen har erfaring med ikke å bli trodd, og ser dermed ikke poenget med å anmelde. Når en av våre informanter blir spurt om hvem hun kunne kontaktes for å slippe unna en voldelig partner, samtidig som hun var i miljøet, er svaret kontant:

«Det sitter veldig langt inne. Man skal liksom ikkje snakke med politiet.»

Informanten er nå rusfri, ute av miljøet, og vi spør om politiet hjelper dersom man først tar kontakt.

«Det begrenser seg. Når eg kommer og forklarer meg og viser meg så tar de meg veldig seriøst. Men ikkje når eg ringer fra den plassen eg bor, for då tenker de...»

Informantintervju nr 3

Vår opplevelse er at mange av kvinnene vi snakker med har et ambivalent forhold til hjelpen de mener å kunne få av politiet. Der resten av befolkningen skal kunne forvente at

«Den som utsettes for vold og trusler om vold i en nær relasjon har krav på bistand og beskyttelse, og en god og effektiv behandling i politi og rettsvesen.»²²

har denne gruppen av kvinner ofte en annen erfaring i møtet med politiet. I tillegg har man frykten for represalier dersom de kobler inn politiet. Represalier kan være alt fra å bli stemplet som tyster, og dermed få det tøft i miljøet de tilhører, til å bli utsatt for grov vold eller reelle drapstrusler.

20 NIBR 2005:3

21 Harm reduction international 2013

22 Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017. Et liv uten Vold

«De stoler ikke noe særlig på politiet. De har nok dårlige erfaringer med politiet. Også hører de nok historier og da tenker de: det er ingen vits. Ka kan de gjøre da? For de er jo redd for represalier. Selv om han skulle ryke i fengsel (voldtektsmannen), så har han kompiser på utsiden»

Stakeholder no 3

Kvinnene vi jobber med har ingen trygge steder å rømme til dersom de anmelder voldsutøveren, da krisesenteret ikke tar imot kvinner med rus/psykiatri problematikk og det for øyeblikket ikke eksisterer lignede tiltak for denne gruppen av kvinner.

«En av damene (bruker av rustiltak) har vært i flere voldelige forhold. Psykisk, fysisk og seksualisert vold. Ønsket seg inn på krisesenteret. Vi prøvde å hjelpe henne og undersøke litt og fikk beskjed tilbake om at når hun var rusavhengig kunne de dessverre ikke hjelpe. Fikk råd (fra krisesentert) om å politi anmelde. Det torde hun heller ikke, for hun var veldig utsatt. Hun var ikke helt på gaten, men hun bodde i Møllendalsveien. Og, ja, jeg er sikker på at jeg kunne brutt opp en av dørene med en smørkniv. Veldig, veldig utrygt og hun ja Så da gikk det veldig lang tid før vi så henne igjen. Hun gikk under jorden tror jeg. For hun fikk ingen, ingen hjelp som vi vet om, i systemet.»

Stakeholder no 3

Å skaffe seg midlertidig husly på hospits eller lignende er som vist ovenfor et dårlig alternativ, da man på slike steder har minimalt med beskyttelse og fullt av lekkasjer ut til miljøet.

«... for du går jo hele tiden, uten å vite det, og er livredd når du bor på hospits»

Informantintervju nr 3

Og som en annen informant sier det:

«Altså hvis du er nøktern i Møllendalsveien så tør du ikkje gå ut døren en gang»

Informantintervju nr 4

Alle kvinnene vi har snakket med gjennom prosjekt Aurora om vold og overgrep ber oss om å holde politiet unna, og de er forsiktige med å la andre deler av systemet (voldtektsmottaket, legevakten etc) få vite om opplevelsene på grunn av meldeplikt. Noen uttrykker at det er en stor ekstra påkjenning å gå til anmeldelse og ikke bli trodd eller tatt på alvor, og noen velger å ta igjen i stedet. I forhold til dette sier stakeholder no 3:

«Det blir en sub-kultur, der de ordner opp på egenhånd. De får jo gjerne noen menn de kjenner, kjærester eller noe sånt til å ordne opp.»

En av våre informanter kan fortelle dette når det gjelder å ta igjen

«Eg har nettverk nok til å føle meg trygg Altså eg har jo vært med på tingene ganske lenge no så selvfølgelig har eg kontakter Eg vet at eg har ingen ting å frykte liksom.»

Informantintervju nr 4

Om en tidvis ganske voldelig kjæreste sier informanten

«Internt kan vi fighte så mye vi vil, men altså hadde det skjedd noe med meg så altså så hadde han... «

På et direkte spørsmål om hun har blitt utsatt for vold er svaret

« ...altså et par knukne ribbein og et par knukne neser noen ganger..altså..eg e jo jævlig hissig sjøl og! «

Har hun noen ganger bedt om hjelp? Har hun vært redd?

«Ikkje der og da, det er mer etterpå, når du tenker på ka som kunne skjedd.»

Har du vurdert å anmelde noen?

«For det første, hvis eg hadde anmeldt noen, så hadde de ikkje brydd seg. Altså. Polisen har ikkje alltid .de altså de driter i de narkomane eller kriminelle sjøl.»

«Eg tar heller igjen sjøl etterpå. Ka e det værste som kan skje då? At de får en bot eller en smekk på fingrene.»

En annen informant er meget misfornøyd med politiet sin innsats på området:

«Eg syns politen e direkte..de e akkurat som- å eg e så sint på de fordi For eg har hatt dårlig erfaring med sånne før, for de begynner med : Ja, e du sikker på at du ikkje har ledet opp til det sjøl? Då lukker munnen min seg og eg går. Eg klarer ikkje å svare de en gang, eg bare blir helt vantro når det skjer meg. Det har skjedd både når det gjelder voldtekt og vold. Volden den hadde eg sikkert fremprovosert sjøl»

Informantintervju no 8.

Om prosedyren rundt å melde hos politiet sier hun:

«Så begynner de å spørre meg ut, i skranken Det e veldig mange som kan høre det Eg vet jo aldri kem som sitter der inne Og så må du liksom måtte dra frem ting som ikkje e så veldig hyggelig akkurat.»

«Eg har aldri opplevd å bli tatt på alvor. Ikkje av politiet i altså.»

I samtale med stakeholder no 4 spurte vi om hennes oppfattelse av hvordan denne gruppen av kvinner opplevde det å kontakte politiet:

«De er kjempe skeptiske til politiet. De blir mistenkeligjort og særlig hvis de da var ruset. Når de kommer og ber om å anmelde blir det satt spørsmålstegn (av politiet) med er det smart? om du skal gjøre det eller ei. Det har de og opplevd»

En annen informant, no 6, forteller at hun etter en lengre periode med grov vold ble tatt med på legevakten, som igjen tok henne med til politiet for å melde. Hun var forslått og blodig, og ble geleidet inn bak første skranke på politikontoret.

«Og då kom der en sånn idiot inn i sivile klær, kom liksom rundt og eg stod der og snufset, og skulle forklare, og så bøyer han seg over meg; No e vi kraftig lei av å høre på de tårevåte historiene dine! Og då hadde eg hørt på radioen, sånn at blir du utsatt for vold så må du gi beskjed og det e viktig å anmelde, noen dager før»

Om veien videre forteller hun;

«Og så anmelder du det, og så får du beskjed om å holde deg i skjul i tre uker, så eg holdt meg i skjul hos X (navn på slektning), og så var jo eg redd sant, for du vet jo kordan det e, han skulle jo få brevet i posten, om at han var blitt anmeldt. Då var eg jo egentlig død. Hvis han då fant meg. Og så då trakk eg det tilbake etter to uker, men då hadde han jo fått det.»

«Så det gikk jo kjempegale neste gang eg traff ham.»

Nettopp denne utryggheten og mistilliten til politiet påvirker nok også disse kvinnenes valg av kjæresten. I et intervju med stakeholder no 3 ble dette med beskyttelse poengtert:

«Vi snakket litt på forhånd om hvordan disse damene velger de aller voldeligste, de aller farligste som beskytter. Da får de beskyttelse mot miljøet. Men de selv er jo ikke beskyttet. Det er jo også litt status.»

Flere av kvinnene vi møter på velger ofte «tøffe» menn som kjæresten i håp om at dette vil kunne beskytte dem mot resten av miljøet. Konsekvensen av dette er at de ofte selv havner på den motagende enden av denne tøffheten. Stakeholder no 1 snakker om det rene kvinnehuset deres, og om utfordringene med kvinnene som bor der, og om balansen mellom individuelle rettigheter og alles beste:

«Det er jo disse damene som har problem med å være aleine, trenger nokken, når vi snakker om oppmerksomhet, drit i kala type bare det e nokken.»

«Det e klart at for de andre damene, dette skulle være et kvinnehus og de skulle være trygg for det var jo voldsepisoder blant beboere der. Vi kunne ikkje ha det.»

MIDLERTIDIG BOLIG: HELVETE ELLER REDNINGEN?

Vi vet at 1/3 av de innsatte i norske fengsler er bostedsløse ved innsettelse, og at 2/3 er det når de løslates. Av de kvinnene Aurora har vært i kontakt med har mange blitt løslatt til midlertidige bosteder eller fiktive adresser. Trygge permanente eller midlertidige bosteder/adresser er avgjørende for å komme mange av problemene vi diskuterer her i møte. Som vi skal se i denne rapporten er det fra kommunens side en del fokus på de permanente boligene, om enn lite fokus på trygghet. Samtidig er det veldig lite fokus på akutte, trygge alternativer for målgruppen. Mange av våre informanter nevner Omsorgsbasen for kvinner som et godt alternativ når det er tøft å være hjemme.

«De årene eg bodde uten bolig var eg mye der. De e veldig koselige de damene som jobber der og der e de sånn at de damene som jobber der de vet kor ille det e»

Informantintervju no 8

En annen informant sier når vi spør om Basen føles som et hjem

«Både ja og nei. Det føles som et hjem fordi de som jobber der er veldig inkluderende, de ser mennesket og er forståelsesfulle då, og eg vet at eg får lov til å sove der når eg vil. Det føles ikkje som et hjem fordi de åpner veldig seint, ti om kvelden, eg har ikkje mulighet til å være der når eg vil»

Informantintervju no 5

Atter en annen peker på hvorfor Basen har følt som et hjem de siste to årene uten bolig;

«Veldig ok ansatte der, har bare positive ting å si om det stedet. Rent og fint og du får dusjet og vasket klær, det e et veldig fint tiltak.»

Informantintervju no 7

Om hvordan det skiller seg fra andre midlertidige eller akutte alternativer sier hun at Omsorgsbasen er mye mer hjemmekoselig, så hun velger den fremfor mer «stabile» alternativer som hospits. Problemet er at det er begrenset med sengeplasser både der og på Bakkegaten, som hun mener er de nest beste.

«så en risikerer å måtte gå uten en hel natt i verste fall, eller sove hos folk som det ikkje går an å stole på. De tar gjerne mer i betaling enn det hadde kostet å ta inn på SAS- hotellet. Enten at de krever det, eller stjeler det eller ka»

Videre forteller hun hva som hendte den ene av to nettene det siste året Basen har vært stengt;

«eg ble utsatt for en voldtekt. Omsorgsbasen var stengt akkurat den natten, så eg hadde ikkje noe sted å sove. Så var det to stykker som sa at eg kunne sove hos dem»

Konsekvensene av denne voldtekten ble store, både psykisk og fysisk.

« så det gjorde at eg spydde hver dag i over et halvt år, så det gjorde jo sitt til at eg ble tynn, og Metadonen spydde eg opp og ja då ble eg nødt til å kjøpe dop og ... for å holde meg frisk for det var ingen på LAR som tok meg alvorlig.»

Anmeldte hun voldtekten?

«Ja, men den ble henlagt på grunn av at de var uidentifiserbare, selv om de klarte å identifisere kor de bodde og alt. Ja. Men det hadde sikkert vert en tøff rettsak uansett, når eg traff de like ved Nygårdsparken så hadde det ikkje gått i min favør, for å si det sånn»

«Det blir jo litt som de sier om jenter som kler seg for lett ... det blir jo litt i samme kategorien.»

Vedkommende kom på Livskrisehjelpen og ble videre henvist til SMIH fordi hun tok opp incest fra barndommen, men hun følte seg ikke velkommen på grunn av rusen. Samtidig har hun valgt å være åpen rundt hendelsen, for som hun sier;

«Eg følte aldri at det var min feil eller noe sånn. Det var jo ikkje noe eg hadde bedd om i det hele tatt!»

Men trygge overnattingssteder er ikke bare viktig dersom man er bostedsløs. Tidligere daglig leder på et midlertidig overnattingstilbud forteller:

« Vi har flere som kommer til oss som har egen leilighet og vi må jo på en måte spørre de om korfor sant for vi e jo egentlig et akutt overnattings sted og då e det den tryggheten og fellesskapet et hjem sant «

Hun får støtte fra stakeholder no 5

«...trygge, ordna omgivelser!»

Den oven nevnte informanten forteller hvorfor Omsorgsbasen er så bra for henne

« Siden eg sliter med angst og sånn så synes eg det e veldig fint der som det bare e damer, for de e ikkje så voldelige Du føler deg i sikkerhet når du kommer inn døren der, i alle fall fra miljøet»

For å få et sted til å fungere for denne målgruppen

«...det er aktiv rus, det er kriminalitet, det er vold, det er hele pakken.»

trengs det god bemanning og tydelige kjøreregler

«Det måtte vært mye mer faglig gjennomarbeidet på å tenke kvinne-spesifikt»

Stakeholder no 5

Om skjermede overnattingstilbud for kvinner sier en informant i Rokkan- rapporten På randen av å bo:

«[] Men eg vet, det eneste eg kan si så skjedde, lat oss si at du går på strøket, og nokke skjer deg, en voldtekt, ett eller annet, det skjer jo daglig. Så e det kan du si å komme på natthjemmet for kvinner, så vil du da treffe jenter som forstår deg, som har vært i samme situasjon og sånne ting. [] Der e det eneste kan du si eg mener e grunnen til holdt eg på å si at jenter trenger å være aleine. Men så har du alle de jentene som ikkje går på strøket () altså, mange ut av de har jo blitt mishandlet, de er mye sånt. Og så enkelte synes vel det er godt bare å få fred fra mannfolk en stund.»

(Taksdal et al 2006 side 92).

Sistnevnte argument er også begrunnelsen byrådsavdeling for bolig, sosial og områdesatsing gir for hvorfor de ønsket å etablere egne skjermede midlertidige botilbud for kvinner. I et intervju med stakeholder no 14 sier han følgende:

«Tanken var egentlig at kvinner i rusmiljø...det var særlig rusmiljøet vi tenkte på, hvis vi tenker at rusmiljø kan tidvis være brutalt så vil en kvinne være i en mer sårbar situasjon . for å altså det handler om trusler, det kan handle om

vold, det kan handle om andre former for å komme i en posisjon der en er underlegen eller blir krenka i en eller annen forstand.»

Kjønnsesifikke sårbarheter som trusselen om vold, behovet for anerkjennelsen, gir menn denne makten som stakeholder no 6 definerer som problematisk for kvinner i miljøet. Hun får støtte fra stakeholder no 5

« ... og kordan kvinner på en måte altså den minst problematiske siden at de alltid går inn i en omsorgsrolle hvor de på en måte skal redde hele verden før de prøver å redde seg sjøl»

En av våre kvinnelige informanter som har levd i gjentatte voldelige forhold sier det:

«Eg har alltid tatt meg av noen eg. Det faller meg helt naturlig å gjøre det. Eg har litt dårlig evne til egenomsorg, men når eg hjelper andre har eg det bra. Sånn har det alltid vært.»

Informantintervju nr 3

Når kvinner som har en historie av overgrep eller krenkelser må bo sammen med menn i midlertidige boliger kan det av og til gå galt. Stakeholder no 5

« det e kun en gang at det har vært sånn at kvinnene faktisk har sagt at han der, han er vi redd Han var jo gjerne en sånn som bare banker på døren sant, og så bare «

I tillegg har man ved enkelte midlertidige botilbud utfordringer med hvordan de kan/bør grense sette folk i sitt eget hjem

«I de siste årene har vi fått noen inn som prostituerer seg, og det er et problem... Det står ingen ting i våre ordensregler om at det ikkje er lov til å selge sex.»

Stakeholder no 5

Videre sier stakeholder no 6

«De e jo veldig ukritisk, mange blir jo veldig ukritiske, og utsetter seg sjøl og for større fare»

noe stakeholder no 5 bekrefter

«-spesielt og i rusa tilstand!»

Omsorgsbasen for kvinner, har hele tiden hatt et fokus på at det skal være bare for kvinner. I utgangspunktet skulle til og med adressen være hemmelig, litt som et krisesenter. Når vi spør kvinnene vi har intervjuet om hva som er styrkene med dette overnattingsstedet fremhever de tryggheten. De fleste nevner Omsorgsbasen før de nevner Krisesenteret.

KRISESENTERET

Krisesenterloven trådte i kraft i Norge juni 2010. Loven flytter ansvaret for vold i nære relasjoner fra de ideelle aktørene, over på kommunene. Dette innebærer også at tilbudet må universelt utformes, slik at alle (uansett kjønn, alder, funksjonshemninger eller andre sårbarheter) kan motta tjenesten. Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) Sør utarbeidet på oppdrag fra Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011 en veileder for inkludering av kvinner med psykisk sykdom og rusmisbruk i krisesentertilbudet. Sommeren 2010 gikk det også ut et rundskriv fra Likestillingsdepartementet til kommunene om hvordan drive internkontroll med denne nye kommunale oppgaven. Ut ifra RVTS rapporten kommer det frem at samarbeidet mellom krisesentrene og andre typer av hjelpetiltak er heller mangelfulle. Utfra våre intervjuer med forskjellige tiltak i Bergen som retter seg mot kvinner uten bolig og med rusproblematikk kommer det frem at det er lite eller ingen kontakt med krisesenteret. Dette til tross for at det i krisesenterlovens §4 av 2012 stipuleres at kommunen må

« ..sørgje for at kvinner, menn og barn som er utsette for vald og trusler om vald i nære relasjonar , får ei heilskapeleg oppfølging gjennom samordning av tiltak mellom krisesentertilbudet og andre deler av tenesteapparatet.»

Krisesentrene har ofte god kontakt med politiet(dette kommer også frem i vårt intervju med Bergen krisesenter), men når det gjelder andre tiltak innen rusomsorg, psykiatri og midlertidige/akutte botilbud (eks hospits, natthjem) så er kontakten heller personavhengig. I Bergen Kommunes Handlingsplan mot vold i nærerelasjoner (2014 – 2017) henvises det til Stortingsmelding 15 hvor det uttrykkes at utfordringene knytter seg til kvaliteten på tjenestene innenfor de strukturene som allerede foreligger, samt nettopp samarbeid og samordning innenfor og mellom tjenestene.

I 2003 kartla Jonassen og Stefansen²³ tilbudet til voldsutsatte kvinner med rusutfordringer. De konkluderer

«At disse gruppene kvinner faller utenfor krisesenterets virksomhet kan virke paradoksalt når vi vet at det er grupper som sannsynligvis er overrepresentert i voldsstatistikken.

Når det er sagt, er det ikke sikkert at krisesentrene representerer det beste tilbudet for kvinner med tilleggsproblematikk. Likevel er det et tankekors at de kvinnene som i særlig grad har behov for krisehjelp i praksis ikke har noe tilbud som er spesifikt rettet inn mot å avhjelpe problemer knyttet til den volden de er blitt utsatt for.»

23 Jonassen, W., og Stefansen, K. (2003) En statusrapport om krisesentrene, NKVTS

I Bergen har vi i dag altså ingen spesialdesignede akutte og skjermede døgntilbud til kvinner i aktiv rus som flykter fra vold. De avvises fra krisesenteret på grunn av hensyn til barn og andre beboere. Kvinner som er i aktiv rus og som ikke klarer å være ansvarlig for eget liv kan ikke oppholde seg på krisesenteret, da de både må la hensyn til barna komme først²⁴ og Krisesenterets ideologi om selvhjelp krasjer til tider med manglende egenomsorg hos kvinner i aktiv rus. Det akutte alternativet for denne gruppen av kvinner er midlertidig bolig. Dette vil si enten hospits sammen med menn, og uten noen form for sosialfaglig oppfølging eller sikkerhet, eller natthjem med miljøarbeidere, men avgrenset oppholdstid (fra klokka 22 til 10). Sistnevnte tilbud er forbeholdt kvinner, men vanskelig å sette sin lit til da det er åpent kun på nattestid og tildeles fra natt til natt (ved å stille seg i kø og håpe på plass). En av kvinnene vi intervjuet fortalte litt om hennes opplevelse med å bo på et blandet hospits, eller bofelleskap som hun kalte det:

«Bolig er alfa og omega. Eg har bodd i bofelleskap, det har bare vært ræva, det var rusmiddelbrukere, det var bråk, det var spetakkel, du måtte dele dusj»

Informantintervju no 1

Bergen kommune forsøkte via nye anbud i 2012 å få på plass et midlertidig botilbud med kvalitetsavtale bare for kvinner, men ingen tjenestetilbydere ønsket å levere inn anbud på dette. De vi har snakket med i bransjen har fortalt at det var et lite interessant anbud på grunn av at målgruppen er vanskelig å jobbe med, og at det ikke var økonomiske rammer i anbudet for bemanning, hvilket blir oppfattet som nødvendig i arbeidet med denne gruppen.²⁵

EN UTFORDRENDE GRUPPE!

Felles for de aller fleste av tjenesteyterne og byråkratene er synet på denne gruppen, noe vi også finner i rapportene fra krisesenters ansatte. Kaos, utagering, manglende «bo-evne», liten tillitt til systemet og hjelpen man forventer, liten interesse av å anmelde på grunn av tidligere erfaringer og/eller frykt, få mestringsressurser å bygge videre på samt til dels skremmende adferd i rusen. Flere vi har intervjuet har pekt på at kvinners uttrykk for kaos og oppfattelse av manglende egenverd er vanskelige å takle.

For kvinnene som har opplevd vold og overgrep fra tidlig barndom påvirker det deres evne til å skape relasjoner i voksen alder, noe som igjen påvirker deres forhold til hjelpeapparatet og hvordan hjelpeapparatet oppfatter dem:

«Hva er grunnen til at du ikke greier å leve livet ditt? Det er jo stort sett at du er tilknytningsskadet: Du er stort sett fiende med verden, stoler ikke på noen. Du er vandt til at i nære relasjoner blir du misbrukt og skadet. Slik at når du tilbys et eller annet nært, vil automatisk denne mistenksomheten vekkes til live. Tenker du relasjonelt er jo dette helt logisk»

Stakeholder no 4.

²⁴ Barns rettigheter har etter inkorporeringen av FNs barnekonvensjon i norsk lov blitt styrket og hensynet til deres ved og vel kommer først.

²⁵ For videre info, se spørsmål og svar på anbudsrunden på <https://www.doffin.no/Notice/Details/2013-328805>

Kjønnede strategier for overlevelse blir oppfattet som lettere å håndtere i saker der den voldsutsatte viser «naturlige reaksjoner på unaturlige omstendigheter», enn kvinner som viser andre reaksjoner (manglende sorg eller frykt, andre definisjoner av vold og andre toleransegrenser, andre typer relasjoner til voldsutøver, symptomer på re-viktimisering i forhold til overgrep i barndom etc).

Som hjelpere har vi en oppfatning av hvordan en kvinne som er utsatt for vold skal reagere og oppføre seg. En av våre informanter reflekterte over hvordan hun best formidler historien sin:

«Samtidig så kan det bli litt for mye gråting har eg merket. Eg hadde problemer med å få lagt fram saken (for advokaten) for eg begynte å gråte hele tiden. Og då ble det et handicap rett og slett. Eg fikk ikkje lagt det fram på en skikkelig måte, uten at eg bare brøt sammen og det tjente jo ingenting for då fikk han ikkje den informasjonen han trengte»

Informantintervju no 8.

Samtidig sier hun at hun vet hvordan samfunnet vil at ofre for vold skal reagere

«De ska omtrent gå rundt og si unnskyld at eg e til hvert 5. minutt»

I intervjuer med enkelte brukere av krisesenter utført av RVTS (2001) kom det frem holdninger som «hun er ikke en av oss» og hos ansatte var holdningen noen ganger: «narkomane og prostituerte passer ikke inn her» (RVTS, 2001). De samme holdningene kan vi finne hos våre informanter i forhold til brukerne av krisesenteret

«Eg hører jo om disse kvinnfolkene altså, bare de har fått seg en lusing. De skulle bare visst»

Informantintervju no 8

Selv etter at krisesenterloven gav kommunene ansvar for å komme med et tilbud også til kvinner i rus som flykter fra vold, har det ikke kommet inn en eneste klage til fylkesmannen for brudd på denne rettigheten fra kvinner med rusutfordringer²⁶. Våre informanter sier igjen noe om mangelen på tiltro til systemet, de går ikke til krisesenteret for de vet at de blir avvist, eller de har ikke en gang blitt henvist dit av andre instanser (politi, livskrisehjelpen, sosialtjenesten, barnevernet).

«Eg har vært i kontakt med de (Krisesenteret). Det var jo fordi eg hadde en veldig dårlig periode med han eg bodde med før. Eg ville jo opp der, men ho som jobba der sa at det høres ikkje ut som at eg var i en farlig situasjon. Og eg

²⁶ Mail fra fylkesmannens kontor vedrørende tilsynet.

var ikkje det, det var mer det at han..det var psykisk vold. Ho sa at eg kunne ringa hvis det blei verre.»

Informantintervju no 5

En annen informant har vært en gang på krisesenter, men sier no at

«Krisesenter hadde eg sikkert ikkje kommet inn på igjen, for de utelukker rusmisbrukere og LAR- brukere. Det e helt hull i hodet. De burde jo hatt egne krisesentre, for de verste voldshistoriene eg har hørt det e fra jenter gjerne som har prostituert seg og ja i rusmiljøet. Det e de som trenger det mest som får minst hjelp.»

Informantintervju no 7

Den samme informanten har forsøkt å komme med på et Hieronimus- kurs for kvinner som vil ut av voldelige relasjoner. Der var svaret:

«Hon bare sa at du kan heller komme tilbake til neste år når du e rusfri.»

Også flere av tjenesteyterne vi har vært i kontakt med har påpekt nettopp det informant no 7 sier om behovet for egne krisesenteret for denne gruppen av kvinner:

«En del av disse kvinnene er vanskelige å hjelpe. Det er ofte omfattende psykiatri hos en del av de. Da er det vanskelig å få de i hus. Det skulle finnes et eget tilbud med høyt under taket».

Stakeholder no 3.

INSTITUSJONER SOM ALTERNATIVE FRISTEDER

Rokkan-senteret leverte en rapport i 2006, finansiert av fire ulike departementer, hvor de sammenfattet erfart kunnskap om livet og flyttingene mellom psykiatri, rusomsorg, gater, hospitser og egne boliger som ofte preger den målgruppen vi ser på her. Deres funn sammenfaller med våre når det gjelder voldsutsatte kvinners referanserammer; brudd som norm i oppveksten, institusjonsopphold som «timeout» fra kaotiske liv og oppfattelsen av å være «vanskelige personer». Marginaliseringen, de samfunnsmessige utstøtningsmekanismene og erfaringene fra gjentatte krenkelsjer gjør at mange ikke takler det «streite livet» i egen, trygg bolig. Nomade-tilværelsen, det å hele tiden ligge under radaren til hjelpeapparatet, utgjør for noen en viss forutsigbarhet om ikke annet. Dersom man ikke får fred hjemme, eller ikke har et hjem, er institusjonene et alternativ til midlertidig og ofte utrygg bolig. Bruken av institusjoner som en «time-out» fra rus og vold blir ofte nevnt som strategi:

«[...] så skreiv vi oss ut, tilbake igjen og begynte å ruse oss og så var det er helvete mens eg var ute, med drikking og slåing og rett og slett psykisk plage, trusler og så eg fant ut at eg må bake komme meg vekk, eller så går det pokkeren i vold. Da bar det rett inn på akuttklinikken [...]»

(Taksdal et al 2006, side 88)

Bruken av institusjoner som «time-out» er noe vi har sett mye av i vårt arbeid med kvinner. Både kortere fengselsopphold og avrusningsopphold blir brukt til å hvile ut, komme seg vekk fra en voldelig partner og et skadelig rusmønster. Dersom hjelpeapparatet foreslår videre rusbehandling eller opphold på psykiatriske klinikker for å få til varige endringer i livet, uttaler mange at de ikke verken er motiverte for dette, eller har behov for det. Så bærer det tilbake til det gamle livet, en nomadisk og tilværelse mellom ulike oppholdssteder, og en høy toleranse for vold og trusler i bytte mot relativ frihet og tilgang til rusmidler. I vårt intervju med Stakeholder no 4 peker hun på samme erfaringer:

«Det er så trasig og så jævlig å være der ute at de legger seg inn»

Samtidig peker hun på:

«For hver gang du legges inn på rusbehandling så øker sannsynligheten for at du lykkes neste gang du er i behandling. Så du må ha noen runder . Dette er ikke mennesker som misbruker behandlings systemet, de er underforbrukere»

Dette peker på viktigheten av å ha et behandlingssystem med takhøyde og rom for å feile. For sjansen er som det påpekes stor for at etter noen forsøk vil man klare å ta imot den behandlingen som tilbys.

Enkelte vi har pratet med i hjelpeapparatet har fortalt historier om kvinner som blir avvist fordi de ikke viser den rette motivasjonen for behandling. Bruk av ordet motivert er noe som ble tatt opp i flere av intervjuene våre som et uord, et ord som er blitt misbrukt og brukt opp. For hvordan måler man motivasjon? Og hvem sin motivasjon skal man ta utgangspunktet i? Hjelpeapparatets motivasjon til å hjelpe eller pasientens motivasjon for å ta imot hjelp? Ønsker du ikke det samme som hjelpeapparatet, så er du per definisjon ikke motivert:

«Hun er en av de som er mest synlig i bybildet i dag, en dame i 40årene. Jeg og saksbehandleren på NAV kontoret, jeg tror vi hadde brukt to år for å prøve å få henne inn på behandlingsinstitusjon for første gang. Bare å få henne inn, at hun møtte der ... alkohol og daglig utsatt for stygge overgrep, ja hun var ingenting verdt. Også var hun saksbehandleren med henne på møte med behandlingsinstitusjonen, så får hun spørsmål, dette var vel tre år siden, «Kor motivert e du?» var spørsmålet hun fikk. Hun var jo ikke motivert i det hele tatt.

«Ja, men da har du ikkje noe her å gjøre.»»

Stakeholder no 7.

Stakeholder no 12 viser også til det problematiske i å jobbe med ulike definisjoner av motivasjon, både i tid og sted:

«vi e der når ting e viktige for de – ikkje for oss og ikkje for hjelpeapparatet»

«i overmorgen så e de et helt annet sted «

«de bygger seg nesten opp en motstand når venter»

En av kvinnene vi intervjuet hadde gjentatte ganger brukt psykiatrisk sykehus som et «fristed»

«Rett og slett for å overleve.»

Informantintervju no 8.

Kvinnen hadde bodd på hospitser i mange år ved dette tidspunktet. Hun sier selv det var fordi hun ikke hadde overskudd til å søke om kommunal leilighet.

«Når eg gikk på kjøret så hadde eg aldri tid til, eg innbilte meg at eg hadde ikkje tid til det en gang, å slenge inn en søknad på kommunal bolig.»

«det var så ille eg hadde lyst å selge høyre armen mot å bare ha et rom med en en dør eg kunne lukke igjen»

En annen informant bruker rusakutten sine tjenester i tøffe perioder:

«Av og til e det deilig at nokken ser at ett eller ant e i veien»

Informantintervju no 5

RUSEN OG VOLDEN; EN OPPSUMMERING.

Samtidig som krisesentrene rapporterer en manglende kompetanse på rus og psykiatri, viser rusfeltet generelt en manglende kompetanse på vold. I kartlegginger av kvinner som «kvalifiserer» i flere av risikokategoriene for voldsutsettelse (se de fem identifiserte kategoriene i Handlingsplan mot vold i nære relasjoner;) er ikke vold en størrelse. Intervjuer vi har gjennomført med ansatte i sosialtjenesten, samt en gjennomgang av sosialtjenesten lokalt sine skjema og rutiner, viser en systematisk ignorering av vold og trusler som størrelse i det boligsosiale arbeidet. Noen mulige årsaker som er identifisert av informanter fra systemet er mangelen på kunnskap, synet på hva som er et «typisk og «verdige» voldsoffer, holdninger til skyld og ansvar, samt mangelen på gode løsninger for å hjelpe denne gruppen. Forbausende mange i hjelpeapparatet stilte seg uforstående til kjønnete behov i forbindelse med sikkerhet og beskyttelse. Gjengangstonen er at disse livene (les rusmisbrukere) er tøffe uansett om du er mann eller kvinne.

Innrømmelsen av behov for alternativer til krisesenter for målgruppen, eller andre trygge kriseboliger, vil kreve at hjelpeapparatet starter med å erkjenne, for så å kartlegge voldsproblematikken denne gruppen utsettes for. Dette i tillegg til en re-definisjon av vold i nære relasjoner, gjerne i retning av den definisjonen som nevnes i innledningen som privat vold.

BOLIGSOSIALT ARBEID: BOLIG SOM BASE FOR SOSIALT ARBEID

PÅ DET BOLIGSOSIALE FELTET, LIK SOM I ARBEIDET MED VOLDSUTSATTE KVINNER, PEKER RAPPORTENE PÅ MANGLENDE FORMELLE SAMARBEIDSRUTINER. AKTUELLE ETATER OG VIRKSOMHETER OPERERER GJERNE MED ULIKE TILNÆRMINGER, OG NÅR MANGE AV TILBUDENE I TILLEGG ER TIDSBEGRENSEDE ELLER PRISGITT BEVILGNINGER FRA ÅR TIL ÅR OPPLEVES DE OFTE SOM UTRYGGE AV BRUKERE SOM TRENGER TRYGGHET.

«Det e alfa og omega det. Trygghet.»

Informantintervju no 2

Når det gjelder utforming av midlertidig boligtilbud til kvinner, peker en rådgiver fra etat for sosiale tjenester på at offisielle statistikker viser at 70% av de bostedsløse er menn, mens bare 30 % er kvinner, de utgjør altså i utgangspunktet et mindretall. I og med at mange av kvinnene i rusmiljøet har en relasjon til en mann, vil nok mange kvinner «bo i en eller annen leilighet, på en manns nåde» og dermed utgjøre en enda mindre prosent av de som er henvist til å bo på midlertidige bosteder.

Sosialtjenesten er i følge lov om sosiale tjenester pliktige å fremskaffe tak over hodet til mennesker som ikke klarer å fremskaffe dette selv, men da bare midlertidig. Målgruppen vi har sett på er ofte i denne situasjonen, og får dermed hjelp til å fremskaffe og betale for midlertidige bosteder, eventuelt hjelp til å søke om kommunale leiligheter. I skjema som brukes for å kartlegge situasjonen ved bostedsløshet, som i sin tur utløser retten til hjelp med boligfremskaffing, spør man om økonomi og alternative overnattingsmuligheter, men ingen ting om årsaken til bostedsløsheten. Mange av våre informanter har pekt på at det har fremkommet mer eller mindre tydelig i kontakten med sosialtjenesten at de lever under vanskelige forhold, men at volden eller avhengigheten av voldelige menn ikke har blitt adressert i arbeidet med å finne alternativ overnatting.

«NAV bør underveis kjenne igjen sånne ting og ta det alvorlig, fordi kem e det som sier nei no skal du høre eg har det sånn og sånn og sånn ja for de e man jo i kontakt med enten fordi man trenger ny bolig eller man trenger garanti eller man trenger livsopphold... og eg synest rett og slett de burde rett og slett ta det litt mer alvorlig. For det e jo et visst mønster her og, e ikkje det det?...»

Informantintervju no 3

Ved siste tilsyn med sosialtjenesten fikk noen kontorere avvik på grunnlag av at de hadde stått uten tilbud til akutt bostedsløse kvinner med rusutfordringer, da tilbudet til denne gruppen er minimalt og blir fylt opp fort. Matching av overnattingssteder og de bostedsløse er det enda mindre fokus på, da man ofte ikke vet mer om den bostedsløse sine utfordringer enn det synlige i form av rus.

KVINNER OG BOLIG ELLER BARE BOLIG?

«Eg kunne aldri vært avhengig av noen sånn, og ikkje hatt noen sted å gå og vere avhengig av verken kjæreste eller noe sånt, og flyttet inn til noen. Då hvis noen skulle flyttet inn til noen så hadde det vært noen som skulle flytte inn te meg, så EG hadde hatt kontrollen, rett og slett.»

Informantintervju no 2

Trygge boliger/ midlertidige boliger, er et vedvarende tema i våre intervjuer og i litteraturen vi har brukt. Bergen kommune sine tilbud har som nevnt ikke utpreget seg positivt når det gjelder å definere trygghet fra vold som en størrelse i bosetting av kvinner i miljøet siden prosjekt Bostedsløse ble avsluttet i 2004. Dette på tross av at faglitteraturen peker på en overrepresentasjon av voldsutsatte blant kvinner med lav sosio-økonomisk status, rusmiddelavhengighet, oppvekst preget av vold og overgrep, samt omgang i kriminelle miljøer. I intervjuer med representanter fra sosialtjenesten eller Housing First blir bolig definert som et universelt behov, uten et fokus på kjønnede behov/ kvaliteter som gjør boligen beboelig. Som en kommentar til det nye Housing First prosjektet i Bergen sier stakeholder no 4:

«Om du får tak over hodet og ikke greier å håndtere verken husleie eller noen ting, så er det eneste som skjer da, det er jo det at du mister taket over hodet når det har gått en stund. Og det er jo en greie, at de som jobber med de ikke er klar over patologien, hvor skadede disse kvinnene er.»

I et intervju med tidligere prosjektleder for prosjekt bostedsløse og kvinnehuse i Bergenhus bydel finner vi et annet fokus. Bosetting av kvinner i perioden 2000/2004 fokuserte på en gruppe med erfaring fra prostitusjon og rus, og hadde dermed som uttalt mål å ta trygghet på alvor. Porttelefoner, ekstra isolering, bemannet base, kunnskap om strategier for overlevelse og rekruttering av faglig kompetanse på andre utfordringer for målgruppen førte til tre velrennomerte kvinne hus i Bergenhus bydel. I rapportene fra Stubbs Gate, Vestre Holberg og Sandviksveien kan man lese om liten turnover, bedre bo mestrings og lengre bo historier enn noen sinne i kvinnene sine liv. Dette krevde i sin tur stor fleksibilitet og tålmodighet fra teamet rundt husene, samt en toleranse for at det å bo ikke er det samme for alle mennesker. Tidligere medarbeider ved et boligprosjekt sier:

«Det handler om mer enn på en måte å å bo, for å si det sånn «

«Port-telefon og kikkhull i dører, og sikre dører ikkje sant; bare det at karmene ikkje går innover. alle sånne ting det tok vi hensyn til i Stubbsgate».

I et av intervjuene våre med stakeholder no 3, ble nettopp et av kvinnehuse fra prosjekt Bostedsløse nevnt som et godt eksempel på et vellykket tilbud:

«Det viste seg jo det at med en gang damene kom innom hus så ble de jo utrolig mye mer tilgjengelig og lettere å hjelpe. De jobbet nok sikkert fortsatt (prostitusjon), men de fikk kontakt med hjelpeapparatet gjennom de som jobbet borte i Stubsgate.»

Fokus ved Stubsgate og de andre bo tilbudene var på mestring, respekt og livskvalitet, samt hvordan man pleier nabolaget slik at annerledesheten ikke blir et problem for noen av partene. Aller viktigst var kanskje fokuset på kjønn som størrelse i det boligsosiale arbeidet. Dette fokuset forsvant gradvis med avslutningen av prosjektet, som en rådgiver på etat fra sosiale tjenester sier:

«Så er spørsmålet kor flinke har vi i grunnen vært til å ta den informasjonene eller den kunnskapen inn i det hele, og gjera det til et tema. Der trur eg ikkje vi har vært flinke nok .Det har ikkje vært et spesielt fokus. Det er der, og man jobber med det, men det er ikkje et spesielt fokus. At møter man en klient så møter man en klient.»

Om kvinnehusene og erfaringene med dette arbeidet forteller prosjektlederen fra prosjekt Bostedsløse

«Det at de kunne på en måte få seg et hjem, hvor de var skjermet for alt dette her, det hadde utrolig mye så kunne de gå ut, de gikk jo ut i verden og levde livene sine de e jo nomader, de har jo nomadisk livsstil, men det ville ikkje si at de ikkje trenger en trygg base.»

«Det var ikkje sånn at de ikkje fikk lov å ha menn der, det var ikkje det vi drev og kontrollerte, men igjen du må forholde deg til naboer, og det kan ikkje være mye bråk og den typen ting ikkje sant.»

BRIDGING OG/ELLER BONDING?

I publikasjonen fra IRIS , «Ryktet forteller hvor du bor» fra 2012, tar man opp problematikken rundt bo-setting av mennesker i aktiv rus, med utgangspunkt i kontinuumet mellom bo tetthet kontra spredning av kommunale boliger. Integrering og ekskludering diskuteres her ut i fra Putnams begrepspar, «bonding» versus «bridging». Den norske boligpolitikken har etter nedbyggingen av institusjoner tatt utgangspunkt i tanken om at spredning av kommunale leiligheter vil føre til en «normalisering» ved at den rusmiddelavhengige «bridger», skaper nye relasjoner, til «normalbefolkningen». Dette stilles opp mot fordeler og ulemper ved «bonding» blant rusmiddelavhengige som bor i kommunale leiligheter, spesielt i tettbygde strøk. Normalitetsfølelsen kan bli større dersom man ligner på naboene, samtidig som bo tetthet ytterligere forsterker stigma og forskjellen mellom «oss» og «dem», med en segmentering av identitet som rusmiddelavhengig.

Fra vårt ståsted er denne diskusjonen interessant fordi rapporten også tar opp utfordringene som oppstår i bo tette områder, når det gjelder uønsket besøk og problemer med bytteforhold rus/husly/tjenester. Ved tett bosetting av mange fra rusmiljøet er det mer utfordrende å «skjerme» eller skjule adressen sin, og man får tilleggsproblematikk som er relevant for vårt fokus; Kvinner finner seg i eller tilbyr utnyttelse av kropp og seksualitet i bytte mot midlertidig husvære.

«De kjøper seg jo gjerne plass på en sofa med sex. Eller de, hvis de er abstinente, så kjøper de seg dop med sex. Det er en byttevare.»

Stakeholder no 3.

En av kvinnene vi intervjuet fortalte hvor vanskelig det var å holde seg skjult for en mann i rusmiljøet:

«Ser du en feil person som e på besøk hos noen så, ja.. folk snakker veldig mye»

Informantintervju no 2

«For i alle fall eg som e blitt voldtatt sant, så, eg ville jo aldri at han skulle få vite kor eg holdt meg»

En av konklusjonene til Vassenden et al. er at bostedsløshet ligger bak mye av problemene i kommunale boligmiljøer. Bostedsløse kjenninger bytter rusmidler mot husly, og mange tilbakebetaler gjeld til bekjente som har huset en før ved at man låner ut husvære til administrering av rusmidler. Ved spredt beboelse er det vanskeligere å identifisere «bekjente» fra miljøet, man får mindre rek på dørene, samt at det er mindre akseptert å ringe på og be om husly når man «først er i området» hvor det ofte pågår kjøp og salg av illegale rusmidler (ibid). Ved mangel på trygge midlertidige bosteder havner mange av kvinnene som løslates fra fengsel på sofaen hos en bekjent som har kommunal leilighet, med nevnte utfordringer. Å si ifra om vold eller utnyttelse når man er avhengig av den man bor hos, blir veldig vanskelig:

«[...] Det er en annen måte for prostitusjon, for å si den sånn ()Ja, det er veldig mange jenter som lever sånn, bare for å ha tak over hodet og ha stoff. Så bryr de seg nærmest ikkje om nærmest, kjærlighet og sånt er ikkje så relevant. Det er liksom bare det å overleve.» (Taksdal et al 2006, s 88)

Og om hva mennesker i rusmiljøet må gjøre for å skaffe seg rusmidler og/eller tak over hodet reflekterer stakeholder no 14:

«Der er for eksempel fleire menn som begår kriminalitet, mens kvinner kan kanskje være i en underlegen eller i en krenka posisjon gjennom å være i forhold til en mann som utnytter det på ein eller annen måte. Altså, sånn at måten man skaffer seg ting på er annerledes for kvinner enn for menn.»

Her vil vi understreke at stakeholderen selv sier at dette er et fortegna bilde, det er selvsagt også menn som er ofre og kvinner som begår kriminalitet, men generelt ser det slik ut.

Erfaringene fra kvinnehusene under prosjekt Bostedsløse er at:

«Prostitusjonen gikk ned, og stoffinntaket gikk ned Hvis du ikkje har bolig, ikkje noe trygt sted, hvis du må dele stoffet ditt for å få et sted å sove, eller hvis du bor midlertidig hvor noen kan ta fra deg stoffet, så må du sette alt på en gang. Det er helt naturlige mekanismer.»

«I min karriere så har prosjekt Bostedsløse vært det største som har skjedd Men hvis man husker tiden før. Folk sov jo faktisk fysisk ute, de sov på risten ved sentralbadet, kvinner de gikk på kaien og så var de med siste kunden hjem.

Sånn var det.»

Tidligere prosjektleder ved prosjekt Bostedsløse.

NISSEN PÅ LASSET

En annen problematikk som har blitt adressert av en informant er «nissene på lasset» som ofte er årsaken til at kvinner minster sine kommunale, eller mer vanlig, sine privat leide boliger. Partnere eller tidligere partnere som kommer på besøk og lager bråk, som forårsaker politirazziaer, som knuser og herjer og lager husbråk om natten. Partnere som ikke er velkomne men umulige å bli kvitt.

«Du skal ikkje bli dømt fordi at du ufrivillig skal bli utsatt for noe du ikkje har bedd om!»

«Han som eg har barn med som brøt seg inn den gangen, han har gjort det nesten alle steder eg har bodd og eg har jo mistet leiligheter på grunn av han»

«Så slipper de unna uten noen som helst straff, og så mister du både leilighet og ... i det hele tatt «

Informantintervju no 7

En informant sier at det ble lettere når hun fikk sin egen, kommunale leilighet.

«For på hospits det som var problemet der, som gjorde at eg aldri ble kvitt han var at når eg prøvde å bli kvitt ham så åpnet naboene ytterdøren for ham»

Informantintervju no 8.

En annen har valgt å ikke si til noen hvor hennes nye, privat leide leilighet ligger:

«Eg føler meg så trygg der, så det ingen så vet kor eg bor!»

Informantintervju no 2

Informanten no 7, som endelig har fått en kommunal bolig og som sliter med mye angst og depresjon etter mange år med bostedsløshet og en nylig voldtekt, sier

«Eg tror nok eg vil få det bedre psykisk når eg får bo i boligen og får en stabilitet og trygghet og ja.»

Informantintervju no 7

AVDELING FOR BOLIG, SOSIAL OG OMRÅDESATSING

I den nye byrådsavdelingen for boligsosiale oppgaver i Bergen kommune har man innlemmet boligetaten (tidligere BBB) for å sikre bedre oppfølging av bostedsløse. Det at sosiale tjenester og ansvaret for kommunale boliger er etablert under samme byrådsavdeling skal føre til bedre samarbeid, og at arbeidet med tildeling av både midlertidig og permanent bolig bedre skal passe den enkeltes behov. Tanken er at boligen skal tildeles på bakgrunn av bostedsløshet, og at «bo-evnen» skal avhjelpest ved at tjenestetilbudet rettighetsfestes og knyttes opp mot individet, ikke den fysiske boligen. Seksjons leder ved avdeling for Bolig og Bostøtte sitter i de fleste tildelingsteamene, sammen med representanter fra sosialtjenesten og/eller bemanning fra boligen dersom den har baseleilighet eller bo-oppfølging.

På spørsmål om hvorfor kvinnehusene kom på plass i sin tid, blir det pekt på et identifisert behov fra sosialtjenesten i bydelen. Tanken var at kvinnene får litt mer beskyttelse når de bor for seg selv. Det ser man også i leilighetene for dobbeltdiagnoser (Kringstjøveien) der man har valgt å dele inn i en kvinneetasje med skjermet inngang. Nå for tiden er det universelle behov som avgjør anskaffelse og utforming av boliger, ikke størrelser som kjønn. Som stakeholder no 12 peker på, hadde det vært lurt å gå andre veien:

«De må tenke på ken de har og så lage boligene, ikkje først lage boligene «

Generelt er ikke kjønn en størrelse i tildelingen av kommunal bolig. Det ble allikevel gjort unntak ved stengningen av Bergenshjemmet der man fant at dette hospisset hadde trosset det politiske vedtaket om det ikke skulle være åpent for kvinnelige beboere. Når hospisset skulle tømmes tilbød kommunen kvinnene omplassering i kommunal bolig før menn, så lenge de oppfylte kravene om å være vanskeligstilte.

En av våre informanter har merket en forandring i hvordan køen til kommunale leiligheter oppfører seg de siste årene, at hun kommer kjappere frem en mannlige venner. Dette er litt urettferdig påpeker hun på, samtidig som hun er klar på at det er bra for henne. Om årsaken spekulerer hun:

«Det e kanskje fordi at kvinner e litt mer utsatte...»

Informantintervju no 2

Om prioritering på tildelingslisten sier stakeholder no 8:

«Det er jo ingen som vi kan si at nei han er det egentlig ikkje synd på i det hele tatt. Klart når du i årevis er uten bolig så er det forferdelig problematisk for alle. Uansett egentlig. Eg ser jo det at det kan være mer problematisk for de som blir utsatt for vold, for det er ikkje trygghet å finne noen steder, sant, men det er det ikkje for mennene heller på en måte når de bor ute eller på hospits, det er jo uverdige for alle å bo sånn.»

Hospitsene generelt har brakt hodebry for boligavdelingen, da det er vanskelig å bosette gruppen som tradisjonelt bor der. Stakeholder no 8 kunne tenke seg kommunale hospits etter modell fra for eksempel Bakkegaten bo og omsorgssenter, med omsorg og hjelp og litt adgangskontroll som gjør at det er trygt å bo der. Når det gjelder trygge midlertidige bosteder for kvinner i aktiv rus, som vil bort fra voldelige relasjoner, så foreslår hun at man kan se på alternativer lik den de har laget for menn på krisesenteret; Egne leiligheter som Bergen kommune stiller til disposisjon for grupper som ikke kan bo på selve senteret med hensyn til kvinnene der og barna deres. Alternative botilbud for kvinner i aktiv rus vil bli diskutert nærmere i siste kapitell som omhandler anbefalinger.

Prosesen det siste året, der boligmassen har gått fra å ligge under byråd for finans til sosial og område-satsing har møtt en del motstand, men har vært ledd i en politisk satsing på å integrere de to feltene bolig og sosial. Parallelt har man stengt ned noen midlertidige botilbud, laget kvalitetsavtaler med noen av de resterende, samt bygget noen samlokaliserte hus for å bøte på bolig mangelen. Alt dette ved siden av et ambisiøst boligprogram med mål om 400 nye boliger spredt utover de bydelene som ikke scorer lavest på levekårsundersøkelsen. Om de samlokaliserte leilighetskompleksene sier stakeholder no 7:

«Altså skal vi legge all empiri til grunn, skal vi ikke prøve engang.»

Stakeholderintervju no 7

Kontrakter med krav om bo-oppfølging, bemannede baser på husene samt differensiering i ulike og skjermede deler av boligmassen er tiltak for å dempe de potensielt negative effektene av en samlokalisering basert på utfordringer. Stakeholder no 1 har erfaring med denne type bolig (hybelhus) som eksempelvis Bjørnsonsgate skal omgjøres til. I intervjuet gir hun tydelig uttrykk for at dette er en metodikk som fungerer dårlig for gruppen av mennesker tilbudet er tiltenkt:

«Hybelhus til 40 årige folk med utfordringer er så dårlig tankegang . Hvem andre en rusmisbrukere gir du sånne bo forhold? Det er ingen! ... Du får ikke veldig lyst til å strekke deg litt ekstra for å endre på noe. ... Men kvantitet vinner for kvalitet, for det er det som synes»

Samtidig har forsøk med samlokalisering og baseleilighet fungert veldig bra noen steder, som vi har sett med kvinnehusene. Dette hadde vært spennende erfaringer å ta med seg inn i arbeidet med et eventuelt nytt kvinne-hus, slik det blir forespeilet i Bergen kommune sin nye Boligmelding.

Housing First²⁷ som strategi for å møte utfordringene med mestring av liv og bolig er et annet tiltak i Bergen kommune. I intervju med prosjektledelsen ser vi at kjønn ikke er en størrelse i utgangspunktet, og at vold ikke har blitt problematisert som en utfordring i arbeidet med bosetting.

«Vi har ikkje fått noe sånn at kvinner eller menn, vi vet at det e 70 % menn og 30 % damer i denne gruppen ... Så vi tenker at vi skal ha også kvinner hvis vi tenker at det kan være hensiktsmessig. Og de vil bli møtt på samme måten. I HF er det deltakerens sitt behov som skal stå i fokus.»

«Brukerstyring er jo også å kanskje gå ned en vei som vi ser ikkje er god. Men det e ikkje vår vei. Og være med tilbake igjen hvis vi ser at ikkje det går.»

Prosjektleder i Housing First

Likevel ser vi et fokus på den tverrfagligheten og samordningen som har blitt savnet på feltet vi fokuserer på her:

«Housing First e jo også.. handler jo også om å endre visse tankeganger fra det der litt her og her, altså dette e jo litt sånn man må ta løftet sammen. ..Man må se litt mer sånn tverrfaglig på det. Hvis du kan tenke at det å få tett oppfølging i bolig kanskje kan redusere innsettelse i fengsel, det kan redusere innleggelse i sykehus, overdoser, behandlingsplasser.»

Stakeholder no 9

Her ønsker Housing First å skreddersy botilbudene iforhold til boligøkernes behov. Fokuset på bolig som et grunnleggende behov og en rettighet har siden Prosjekt Bostedsløse ikke vært særlig tydelig, da man de siste tiårene har fokusert mer på trappetrinns-modellen og måling av bo-evne. Samtidig vil en ukjønn tilnærming til bolig skygge for de strukturelle problemene som vold skaper i det boligsosiale arbeidet med kvinner.

27 Etter model fra New York og Tsemberis Pathways to Housing

KONKLUSJON

BOLIG + SOSIALT= BOLIGSOSIALT?

«Stabilitet får du ikkje før du har et sted å holde deg, et sted å kalle et hjem»

Informantintervju no 2

Vi har sett en vilje fra kommunalt hold om å tilrettelegge mest mulig for gruppen vanskeligstilte på boligmarkedet. Kvinner med sammensatte problemer faller inn under kategorien vanskeligstilte, men de har som vi har sett en del kjønnede ekstra utfordringer som forsvinner fra regnestykket over. Å skrive denne rapporten har gitt oss innblikk i hvor det stopper opp, hvilke tanker og holdninger som ligger til grunn hos hjelpeapparatet på det boligsosiale feltet, samt hva kvinnene selv ønsker og mener om saken. Disse erfaringene danner grunnlaget for anbefalingene som følger.

VÅRE ANBEFALINGER

REHABILITERENDE TILTAK OG STRAFFEGJENNOMFØRING

Kvinnene som har vært deltakere i prosjekt Aurora har alle en fellesnevner: Kriminalitet. Fengselsstraffen kan brukes som en styrking av deres ressurser gjennom tilgang til behandling, programmer, skole og arbeidstrening. Dette vil bidra til at kvinnene stiller sterkere ved løslatelse. Denne styrkingen forutsetter da også at integreringsprosessen begynner i god tid før løslatelse og fortsetter etter løslatelse. En trygg bolig ved løslatelse, sysselsetting/behandling/skole og oppfølging i forhold til sosialisering er utrolig viktig for at kvinnene skal klare å holde seg på den «smale sti».

«En sånn mellomstasjon som ... fra fengsel som dokker har hatt, og ut i systemet igjen, det e jo genialt. Alle de mellomtingene, det e de som virker, og det e de det e minst av»

Informantintervju no 3

«For du klarer ikkje å finne ut av det der sjøl, til slutt blir du så lei og så stoler du ikkje på systemet, også man trenger liksom å gå vedsiden av»

- som fører til at systemet bare til slutt blir

«En motstander, en avmakt rett og slett»

Informantintervju no 8

En stor prosent av kvinnene som har en kjent rusproblematikk i fengselet står i fare for å bli en del av residiv statistikken, delvis grunnet mangelfulle tilbud rettet mot kvinner under soning og manglende oppfølging etter soning. Det er et gjennomgående lite tilbud til kvinner i norske fengsler i forhold til skreddersydde programmer og opplegg som tar hensyn til kjønn spesifikke behov (Aurora Rapporten2013). Mye av årsaken til dette ligger i at kvinner er en svært liten gruppe i norske fengsler (og i fengsler verden over) og at fengselssystemet operer med kjønnsblindhet til tross for at det er utalt at kvinner har andre og ofte større utfordringer når de først kommer i kontakt med kriminalomsorgen²⁸. Amundsen (2010) fant i sin undersøkelse at kun to av ti kvinner hadde fått tilbud om rusbehandling under soningsoppholdet. Dette er noe vi også har opplevd i prosjekt Aurora. Mye av problemet ligger i korte dommer som gjør det vanskelig å sette i gang med gode opplegg. Samtidig har vi opplevd at en godt planlagt straffegjennomføring med påventende oppfølgings tiltak/ behandling på utsiden kan fungere svært god.

Informantintervju no 1, om oppfølging hun fikk av Aurora før under og etter straffegjennomføring:

«Hadde det ikke vært for den lille lappen, som lå i brevet når eg skulle sone, hadde ikkje den lagt inni detta soningsopplegget, så tror eg ikkje eg hadde kommet meg på soning. Det hadde gått den veien»

Informantintervju no 1

28 Friestad og Skog-Hansen, 2004.

«Akkurat no e eg veldig tilfredsstilt med hjelpen eg får, og da e først og fremst på grunn av samfunnsstraffen»

sier informant nummer 5 mens informant nummer 6 konkluderer slik:

«Ting begynte å gå bra når eg traff KIF. Før det var eg bare kjempe- ensom, og så begynte eg å skjønne kor fantastisk det e å være i samfunnet.»

Når man ser på funnene av voldutsatthet for kvinner i kriminelle miljøer burde det være også naturlig å sette i gang tiltak under soning som tar hensyn til dette. Ved Bredtvet fengsel i Oslo har man hatt stor suksess i samarbeid med Oslo Krisesenter. Her igangsatte man et pilotprosjekt i 2005 som har svært gode erfaringer, og de fikk videre midler til en stilling i 2008–2009. Fengselsprosjektet hadde som målsetning:

« .å utvikle tiltak som kunne hjelpe kvinnelige domfelte til å komme ut av offerrollen, samt å forebygge vold mot kvinner. Kvinnene skulle forstå at de hadde vært utsatt for vold og hvordan de kunne beskytte seg mot vold i parforhold.»

Fengselsprosjektet 2009

Verktøyene som ble brukt var psykoduaktive kurs, samtale grupper, individuelle samtaler og sosial trening. Det handler om å hjelpe kvinnene å sette ord på eller definere volden. I tillegg ble det satt i gang kompetansehevede tiltak for de ansatte. Historie fra intervju med stakeholder no 2 viser til viktigheten av å sette ord på volden for disse kvinnene:

«Denne historien er fra en samtale med en kvinne som har vært gift siden 61´og vært utsatt for vold fra dag 1.: Det har aldri vært noen som har definert det jeg har blitt utsatt for som psykisk vold, fysisk vold, seksualisert vold, voldtekt. Det er ingen som har definert det for meg, og satt de ordene på det noen gang. Det jeg har fått høre er det at: hvorfor har du ikke bare flyttet?»

I Intervju med både stakeholder 10 og 11 på spørsmål om hva de mener kan være en god oppfølging av kriminelle kvinner, svarer de at det burde opprettes et rent kvinne fengsel i Bergen. Stakeholder 10 ønsker en avdeling i fengselet som fungerer mer som en poliklinisk institusjon, med en sammensatt faggruppe som kan hjelpe de innsatte med en sømløs overgang til utsiden, og videre behandling om det er nødvendig. Han uttrykker et ønske om et mer åpent fengsel der andre ekspertiser og fagfelt kan tilby tjenester, med større personal gruppe som gjør at man kan ha flere utganger (permisjon fra fengselet med følge) til for eksempel visninger, jobb intervju etc. Det er også et ønske at NAV har eget kontor i fengselet som kan følge den innsatte fra A-Å.

Viktigheten av et rent kvinne fengsel og et kjønnsdifferensiert tilbud er som stakeholder 11 påpeker:

«For tross alt så e det en del kvinnelige innsatte som sitter i Bergen fengsel og blir utnytta der og på all verdens forskjellige måter. Både rus-messing og seksuelt. Og så sitte me der og må se på det og til dels akseptere at sånn e det

bare. Og etter hvert nå syntes eg at det blir mer og mer sånn at me aksepterer at de blir behandla som søppel. Fordi me ikkje vet ka en kan gjør med det.

Løsningen e et reint kvinne fengsel.»

RUS OG PSYKIATRI

I samtale med Klinikk direktør Kari Lossius ved Bergensklinikkene beskriver hun Mentaliseringsbasert Terapi (MBT) som har hatt stor suksess. Dette programmet har rette seg mot de verst rammede pasientene som vanligvis har store problemer med å stå ut en behandling og har til tross for dette hatt stor gjennomføringsprosent. Her legger hun vekt på at kvinnene trenger tid for å få til endringer. Hun sier at det tar minst to år for en pasient å kunne endre tankemønstrene sine. Dette støttes av stakeholder no 1 som snakket om viktigheten av å skape trygge relasjoner med disse kvinnene for å kunne komme i posisjon og få til endring:

«Du må klare å knytte dem til deg. De må forstå at de har noe å tjene på det. De har vanskelig for å stole på noen. For noen tar det to år før de klarer å knytte seg.»

Resultatet av MBT prosjektet:

... «Vi har erfart at pasienter med dårlig prognose har fått intensiv og godt strukturert psykologisk behandling. Pasientene har redusert sitt rusmiddelbruk betydelig og er blitt mer psykologisk robuste. De rapporterer bedre regulering av følelser, de forstår seg selv og andre bedre, er mer selvstendige og håndterer også fellesskapet med andre og er dermed bedre beskyttet mot traumer og psykiske lidelser, også rusmiddelavhengighet. U hensiktsmessig tenkning, misforståelser og dysfunksjonelle følelsesmessige reaksjoner dominerer ikke lengre pasientenes liv. Kriseplaner og mentaliserende kasusformuleringer har i stor grad forebygget den spesifikke emosjonelt ustabile dynamikken som ofte fører til behandlingsavbrudd. Dermed har terapeuter eller pasienter i betydelig mindre grad blitt «overrasket» av ulike problemer som oppstår i behandlingsperioden.»²⁹

Ut i fra resultatene fra MBT prosjektet, intervjuene vi har gjort i Daphne prosjektet og på bakgrunn av erfaring fra Aurora prosjektet ser vi et tydelig behov for en behandling som gir rom for langvarig og tett oppfølging. Oppfølgingen må være tverrfaglig og dette krever samarbeid mellom ulike tjenester og behandlingstilbud. Slik det er i dag er det for lite samarbeid mellom disse typer av tjenester og det samarbeidet som finnes er ofte personavhengig. Flere behandlingstilbud av MBT typen også innen kriminalomsorgen vil kunne være svært nyttig.

²⁹ KoRus Bergen rapport: «Mentaliseringsbasert terapi (MBT) til rusavhengige kvinnelige pasienter med emosjonell ustabil personlighetsforstyrrelse» s.13

Dette er en prosess hvor man vil oppleve tilbakefall og det er derfor viktig at det gis rom for dette. Man kan ikke kjøre opplegg med filosofien «three strikes and your out». Kvinnene i denne gruppen mister ofte sine pasientrettigheter fordi de ikke ønsker å ta imot behandlingstilbudene de får, enten fordi de er i en situasjon hvor de ikke vil klare å stå i behandlingen og vil gå ut med tap, eller fordi de har vært innlagt på stedet før og vet at de har liten eller ingen nytte av opplegget der. Som stakeholder no 1 påpeker er det et problem at man ikke får støtte til å drive så langvarig behandling/oppfølging som det faktisk er behov for til tross for at relasjonen er det viktigste verktøyet man har:

«Det er opp til NAV å vurdere om de syntes at folk trenger videre oppfølging. Det er blitt vanskeligere. Vi ser det at NAV de driver å skjærer ned over en lav sko hvor som helst. Hvis vi hadde fått et par år til på oss så hadde vi kanskje klart å få holdt på å si, selvstendige individer av folk, som ikke trengte noen oppfølging videre, for målet er jo at folk skal klare seg selv. Men det mener ikke NAV, de mener gjerne at nei, nå kan bo følgings tjeneste overta eller nå går det så bra med deg at du trenger ikke mer. Jeg tror mange kuratorer klarer å se hvor nyttig eller viktig det hadde vært, men de får ikke underskriften av sjefen sin. Og der har vi en utfordring nå. De vi bruker lang, lang tid på og de som på en måte tar avstanden etter sin egen på en måte løsrivelse, de går det best med»

Som stakeholder no 4 sier må man snu på problemstillingen: ikke se på hva det er med kvinnene som gjør at de aldri klarer å nyttiggjøre seg tilbudet de får, men se på kvaliteten av tilbudet som blir gitt. Er det virkelig tilrettelagt slik at pasienten kan dra nytte av det? Ved Bergensklinikkene følger behandler pasienten gjennom alle delene av systemet. De har tro på tilknytning og behandlingskontinuitet. For å oppnå dette må en, som nevnt tidligere, kanskje gå flere runder.

En informant som har bodd på Bo-trenings-senteret som en overgang mellom rusinstitusjon og kommunal bolig peker på denne trykningen i form av støtte over tid:

«Eg tror eg trengte den faste grunnen, for eg hadde vært utrygg i så mange år».

Om å få hjelp også etter tiden på bo-treningen sier hun

«Så det hjalp meg veldig, all den støtten eg fikk da, det gjorde at eg ble værende (i leiligheten)»

Gruppen av kvinner vi fokuserer på lever i krysningspunktet mellom rus, kriminalitet og psykiatri som sjeldent har gode erfaringer med å stå i ubehag eller lange rehabiliteringsløp, og mange har en skepsis mot systemet på grunn av tidligere opplevelser av tap. Som nevnt i kapitlet om hvordan kvinner blir en del av kriminalstatistikken har de fleste av kvinnene vi møter på i vårt arbeid problemer i forhold til relasjonsbygging noe man har sett stammer fra traumatiske hendelser som vold og overgrep i barndom. Dette fører som vist i flere forskningsrapporter ofte til en spiral av re-viktimisering og flere skadelige relasjoner. Det er dermed viktig å etablere stabile forutsigbare relasjoner over tid i arbeidet med denne gruppen. I vårt arbeid

i prosjekt Aurora har vi funnet at individuelt tilpasset oppfølging har vist seg å gi best resultater. Man må komme rundt rusen slik at man kan komme til kjernen i problematikken og det krever tillitt.

I samtaler med stakeholder no 2 ble rus diskutert som en overskyggende størrelse som kommer i veien for å jobbe med volden:

«Rusen har alltid vært det største fokuset . Det er derfor behov for å sette større fokus på volden. Anerkjenn den volden de har vært utsatt for og sett det i perspektiv. ... Rusen blir parkert. Det viktigste forebyggende arbeidet vi gjør er å løfte frem damenes historie. Å tørre å spørre, å tørre å høre, det er kanskje det aller viktigste.»

Rusen må «parkeres», vi må få frem kvinnes historie. Rusen er et symptom på et liv preget av vanskeligheter. Disse kvinnene trenger hjelp til å sette ord på og definere de faktiske problemene som ligger til grunn for rusen. Gjennom alle intervjuene med tjeneste tilbydere, når spurt om hva som er viktig for at behandling og hjelpe tiltak skal fungere blir det samme gjentatt: systemet må være fleksibelt, det må gi rom for å feile og prøve på nytt. Det må jobbes frem relasjoner og tillitt og det krever tid.

«Det tar lang tid å bygge en god relasjon med mennesker i rus. Det krever tett oppfølging. Du må vise at du er der»

Stakeholder no 7

En del av kvinnene vi har intervjuet har også nevnt at det å kunne bygge en relasjon og ha tillitt er noe av det viktigste for å kunne stå i et opplegg. Denne kvinnen hadde deltatt i en av Aurora sine samtale grupper og om dette sa hun:

«Det som har veldig mye å si, at eg har full tillitt, eg stolar på dåkkar, eg vet ka eg går til, eg kan slappe helt av.»

Informantintervju no 1

POLITI OG RETTSVESEN

«I desember 2009 lanserte Politidirektoratet en egen veileder for politiets håndtering av familievoldssaker. Veilederen er et verktøy som skal bidra til at den enkelte ansatte i politiet settes i stand til å håndtere vold og overgrep på en god måte. Veilederen gir veiledning om fagområdet, sakshåndtering og ulike tiltak som kan iverksettes, samt praktiske eksempler på gode måter å løse oppgavene.»³⁰

30 Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017. Et liv uten Vold

Det sees som svært positivt at politi og domstol velger å fokusere på vold i nærrelasjoner og hvordan man kan best mulig sikre å beskytte og hjelpe de som utsettes for dette. Vi savner allikevel en veileder for hvordan politiet på best mulig måte kan håndtere kvinner i aktiv rus og med kriminalitets bakgrunn som utsettes for vold. I et slikt arbeid vil det være hensiktsmessig å bruke definisjonen av privat vold, fremfor vold i nære relasjoner, da denne ikke ekskluderer voldsofre på grunnlag av deres sivile stand eller boligstatus. Som nevnt i innledningen til denne rapporten kommer disse kvinnene sjeldent eller aldri søkelyset til familievoldskoordinatoren, de opplever heller ikke å bli ivaretatt av politiet hvis de først velger å melde volden de blir utsatt for. Dette har ført til at de har liten tillit til at politiet kan eller ønsker å hjelpe dem i disse sakene. Og når

«En forutsetning for å kunne bekjempe vold i nære relasjoner er at den voldsutsatte har tillit til at politiet og påtalemyndighetene er i stand til å beskytte mot nye overgrep og krenkelser fra voldsutøveren»³¹

burde en også se på hvordan politiet håndterer disse sakene. I tiltak 30 i Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017 Et liv uten Vold, sies det at det årlig skal holdes en fagsamling rundt tema vold i nære relasjoner. Vi foreslår at enkelte av disse fagsamlingene burde diskutere politiets fremgangsmåte for å hjelpe denne gruppen av kvinner. Også i tiltak 32, 33 og 34 burde man se på hvordan man følger opp kvinner i denne gruppen.

BOLIGSOSIALE VIRKEMIDLER

Våre anbefalinger sammenfaller med Jonassen og Stefansens rapport fra Kvinnevoldsutvalget i 2003.

« Utvalget anbefaler at det etableres minst ett eget akutt- tilbud i hver region for kvinner med rusproblematikk. Et slikt tilbud må omfatte kompetanse både knyttet til rus og til vold mot kvinner, og bør kunne ha et formalisert samarbeid med krisesentrene i regionen, samt med andre aktører og instanser som arbeider i forhold til kvinner utsatt for vold i nære relasjoner.»

Jonassen og Stefansen 2003 En statusrapport om krisesentrene, s.83

Kjønnets sårbarhet og kjønne strategier er kompetanseområder som trenger å økes i hjelpeapparatet, på lik linje med at rus og psykiatrikompetansen må heves i krisesenter. Dette er et kommunalt ansvar. Bergen kommune burde da se på hvordan man enten kan utvikle det eksisterende krisesentertilbudet eller opprette et nytt tilbud som kan favne flere grupper utsatt for vold.

VOLD SOM STØRRELSE I KARTLEGGING, MATCHING OG TILTAK

Det er generelt dårlig kartlegging av vold i de fleste hjelpetiltak, inklusive i de offentlige i form av helsevesen og sosialtjenesten. I den nye Handlingsplanen mot vold i nære relasjonen for 2014-2017, Et liv uten vold, tiltak 16 og 20, er det sagt at det er i planene å få inn en kartlegging av NAV og kommunal helse og omsorgstjenester i forhold til hvordan de forholder seg til og er involvert i saker som omhandler vold i

31 Ibid

nære relasjoner. Vi håper at dette også vil føre til at NAV og de kommunale helse- og omsorgstjenestene vil begynne en kartlegging av sine brukere i forhold til voldsutsatthet. Dette for å søke å avdekke hvor mange som faktisk er utsatt for vold og for kunne bruke denne informasjonen til videre forbygning av vold. NAV og diverse helse tjenester er de som kommer oftest i kontakt med gruppen vi har fokusert på. Dette gjelder også for kvinner under soning, der de oftest er i kontakt med nettopp sosial kurator/saksbehandler ved NAV og helsetjenesten i fengselet.

Vi anbefaler også at andre førstelinje tilbud som brukes av denne gruppen av kvinner søker å kartlegge volden kvinnene utsettes for. Det planlagte kartleggingsverktøyet for akutt/midlertidig botilbud for kvinner kunne for eksempel også inneholde en kartlegging av vold og traumer. Hvis vi kan få en oversikt på omfanget vil det bli lettere for kommune og stat å sette i gang hjelpetiltak også for denne gruppen av kvinner når det gjelder forebygging og bekjempelse av vold. Det er tross alt en av hovedanbefalingene i handlingsplanene mot vold i nære relasjoner, både lokalt og nasjonalt, å få mer kunnskap og bedre tilbud også til «sårbare grupper».

FEANTSA (The European Federation of National Organizations Working with the Homeless) kom i 2010 med en høringsuttalelse til EUs strategi 2011-2013 for bekjempelse av vold mot kvinner. Der slår de blant annet fast følgende³²:

- Selv om forskning slår fast at bostedsløshet oftest går ut over menn, så er det en spesiell form for bostedsløshet som gjelder kvinner, den «gjemte» eller «skjulte hjemløsheten». Majoriteten av de som sover på gata er menn, mens kvinner finner andre overlevelsesmekanismer som det å bo hos venner, familie og kjente. Denne typen overlevelsesmekanisme, og det å holde seg av gaten, innebærer ofte å akseptere eller finne seg i vold i nære relasjoner, for å kunne bli boende (side 3 i høringsuttalelsen).
- Selv om forskningen og politikken på området ikke fokuserer nok på kjønns- perspektivet ved bostedsløshet og vanskeligstilte på boligmarkedet, er årsakene og konsekvensene av kjønn likevel en viktig faktor. Når vi vet at hjemløshet er resultatet av en kompleks rekke faktorer, er det viktig å peke på at mange kvinner blir hjemløse på grunn av vold i nære relasjoner (s. 3 ibid)³³.

Tiltak for hjemløse som ikke tar inn over seg årsakene til hjemløsheten, overser altså de spesielle behov som en kvinne som er utsatt for vold har. Tiltak som rettes inn mot kvinner som er blitt definert som voldsutsatte, må derimot ta innover seg viktigheten av dette i det boligsosiale arbeidet. Dersom man i tellinger og tilbud til hjemløse ikke tar med vold som faktor i bostedsløsheten, vil dette vanskeliggjøre målrettet og effektiv hjelp. Dette kan igjen føre til at bostedsløsheten tar en mer permanent form, det kan bli vanskelig å korrigere bostedsløsheten med rent boligpolitiske virkemidler, og man snakker om hjemløshet som en mer sosialpolitisk kategori, en identitet.

På det boligsosiale feltet har man for lite fokus på vold som en størrelse i arbeidet med å utforme boliger, og for beboerne å beholde disse. Kartlegging av vold som størrelse i alt arbeid med midlertidig og permanent bolig burde utføres, for så igjen å utgjøre grunnlaget for mer evidensbasert boligsosialt arbeid med målgruppen. Her må man også se på forskjeller mellom kjønnsdifferensierte og ikke kjønnsdifferensierte tilbud for å finne hva som er best egnet for å kunne hjelpe mennesker i en sårbar situasjon til et tryggere liv.

32 <http://www.feantsa.org/spip.php?article395&lang=en>

33 Se for eksempel Kesia Reeve, Rosalind Goudie and Rionach Casey, Homeless Women: Homelessness Careers, Homelessness Landscapes, 2007, Crisis, UK http://www.crisis.org.uk/data/files/publications/Homeless_Women_Landscapes_Aug07.pdf

VIDERE FORSKNING PÅ FELTET

SOM VI HAR NEVNT HAR DET VÆRT VANSKELIG Å FINNE LITTERATUR PÅ KRYSNINGS-PUNKTET VOLD/KRIMINALITET/RUS SOM HAR GITT NOE INNBLIKK I OFFERET SIN SITUASJON. SAMTIDIG VET MAN MYE OM RISIKOGRUPPER, RISIKOSITUASJONER ELLER POSISJONER, SAMT SYMPTOMER OG OVERLEVELSESMEKANISMER.

Mer forskning på kvinnelige straffedømte og rusmisbrukere og deres utsatthet for vold er nødvendig på bakgrunn av funn som allerede er gjort. Dette for å få på plass evidensbaserte tiltak som kan hjelpe kvinnene å bryte spiralen av rus, kriminalitet, vold og krenkelser. Det meste av forskningen som er gjort på kvinnelige innsatte viser at de har andre og mer komplekse behov enn mannlige innsatte. Noe som igjen betyr at de trenger andre typer av behandlingstilbud. Som nevnt tidligere i rapporten kan et soningsopphold med det rette innhold i form av behandling og oppfølging gjøre en forskjell og styrke den enkelte i sin tilbakeføring til samfunnet. Tidligere nevnt forskning har funnet årsaksforklaringer for hvorfor enkelte havner i sirkler av vold, kriminalitet og rus. Man må se videre på forebygging og behandling, «What Works» metodikk.

KORT OPPSUMMERT

VI HAR NEVNT FLERE GODE TILTAK OG EKSISTERENDE PROSJEKTER SOM MED SMÅ END-RINGER KAN FUNGERE FOR DEN GRUPPEN AV KVINNER RAPPORTEN VÅR FOKUSERER PÅ.

Blant annet gjelder dette MBT prosjektet ved Bergensklinikkene og Fængselsprosjektet ved Bretvedt fengsel for å neve noen. Det er viktig med samhandling mellom ulike tiltak på tvers av fagfelt og kommuner. Det må bli større åpenhet og ved å gjøre tidligere erfaringer tilgjengelige vil vi kunne spare utgifter og videreføre gode prosjekter og tiltak.

Vi ønsker at denne rapporten skal rette fokus mot en gruppe av kvinner som ofte havner mellom to stoler i hjelpeapparatet og åpne opp for en diskusjon rundt allerede eksisterende tiltak og hvordan disse kan forbedres. Denne rapporten har kun tatt for seg noen få problemstillinger og potensielle løsninger og håpet er at det vil invitere til videre diskusjon og forslag til endringer.

OVERSIKT OVER KVINNELIGE INFOR- MANTER OG LEVEKÅRSPROBLEMATIKK

NR	ALDER*	UTSATT FOR VOLD	ERFARING SOM BOSTEDSLØS	TYPE BOLIG VED INTERVJUTIDSPUNKTET		ØKONOMI/YTELSE	KONTAKT MED HJELPEAPPARATET	HELSESITUASJON/ UTFORDRING**	TIDLIGERE STRAFFEDØMT?	RUS FØR/NÅ
1	45	Ja	Ja	Privat leilighet		Trygd	<ul style="list-style-type: none"> • NAV • Aurora • ALF 	Fysisk	Ja	Ja/Nei
2	30	Ja	Ja	Privat leilighet		AAP	<ul style="list-style-type: none"> • AFR • LAR • psykolog • NAV 	Psykisk	Ja	Ja/LAR
3	40	Ja	Ja	Kommunal leilighet		AAP	<ul style="list-style-type: none"> • Botreningscenteret • NAV 	AD/HD	Ja	Ja/Nei
4	30	Ja	Ja	Kommunal leilighet		Sosialstønad	<ul style="list-style-type: none"> • Botreningscenteret • NAV 	AD/HD	Ja	Ja/Ja
5	20	Ja	Ja	Privat leilighet		AAP	<ul style="list-style-type: none"> • PUT • NAV • Utekontakten 	Psykisk	Ja	Ja/Ja
6	40	Ja	Nei	Privat leilighet		Trygd	<ul style="list-style-type: none"> • Psykolog • ALF • NAV 	Psykisk	Ja	Ja/Nei
7	40	Ja	Ja	Kommunal leilighet		Sosialstønad	<ul style="list-style-type: none"> • AFR • NAV • Bo-oppfølging 	Psykisk	Ja	Ja/LAR
8	45	Ja	Ja	Kommunal leilighet		Trygd	<ul style="list-style-type: none"> • Bo-oppfølging • NAV 	Psykisk	Ja	Ja/LAR

* Alle tall er avrundet

** Indikasjon, ikke diagnose

OVERSIKT OVER TILTAK, HJELPETILBUD VI HAR VÆRT I KONTAKT MED

Bakkegaten Bo- og omsorgsenter

Bakkegaten er et midlertidig bo tilbud med 24 døgn plasser og seks akutt plasser.

Botreningscenteret Gyldenpris

Botreningscenteret er et oppfølgingstiltak for personer med rusrelaterte utfordringer. Botreningscenteret er en by-omfattende tjeneste som består av tre avdelinger for tre ulike målgrupper.

Stubbs gate

Stubbs gate er et rent kvinnehus som ligger under botreningen

Bo-oppfølgingstjeneste

Bo-oppfølgingstjeneste er et boligsosialt virkemiddel ved NAV. Hver bydel har sin egen tjeneste som skal arbeide med vanskeligstilte på boligmarkedet, både for at de skal kunne skaffe seg bolig, og beholde denne. Vedtaksbasert tjeneste.

Housing First

Housing first er et prosjekt som har startet opp i Bergen kommune i 2013 og som skal gi ca. 50 bostedsløse og vanskeligstilte en bolig som første ledd i veien mot et bedre liv. For mer informasjon om dette se <https://www.bergen.kommune.no/aktuelt/tema/housing-first>

Bergen Krisesenter

Krisesenteret for Bergen og omegn er et lavterskeltilbud for personer som har vært utsatt for vold i nære relasjoner og som trenger beskyttelse eller veiledning. Krisesenteret har eksistert siden 1981.

Omsorgsbasen for kvinner

Omsorgsbasen for kvinner er et overnattingstilbud i Bergen sentrum for kvinner i rus- og prostitusjonsmiljøet. Det er et lavterskeltilbud som holder åpent hver natt hele året fra kl. 22.00 til 09.30. Her er det seks sengeplasser og to beredskapsplasser. Omsorgsbasen har også et drop in-tilbud for kvinner som ikke ønsker å overnatte. I tillegg til en seng å sove i, tilbyr Omsorgsbasen måltider og dusj, noen å snakke med, tilgang til vaskemaskin og ulike typer brukerutstyr.

Omsorgsbasen ligger under Kirkens Bymisjon som er en privat stiftelse i regi av den norske kirke. Kirkens Bymisjon i Bergen har diakonale tiltak for mennesker i de fleste aldersgrupper.

Se <http://www.bymisjon.no/Virksomheter/Omsorgsbasen-for-kvinner/>

Stiftelsen Bergens Klinikker

Stiftelsen Bergens klinikker ble etablert 1991. De er en uavhengig, livssynsøytral ideell, selveiende stiftelse. Stiftelsen Bergens klinikker driver forebygging, behandling, undervisning og forskning knyttet til mestring av rusproblemer, helse, livsstil og avhengighet. Se <http://bergensklinikkene.no/om-oss/>

LITTERATURLISTE

Almquist, A., Austegard, Å, Holst, A.T., & Maurstad, L. (2013) **Aurora Rapporten**.

Action Plan against Domestic Violence 2008-2011. **Turning point**. http://www.krisesenter.com/english/Vendepunkt_eng.pdf

Amundsen, M.L (2010) **Kvinnelige innsatte og sosial marginalisering**. Spesialpedagogikk, nr.1-2010.

Amundsen, M.L (2010) **Bak glemselens slør**, FONTENE forskning 1/10, s 4-15

Bergen kommune, **Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2013-2017**

Carrabine, E., Iganski, P., Lee, M., Plummer, K. & South, N. (2004). **Criminology: a sociological introduction**. London: Routledge

Dovran, A. (2013). **Childhood Trauma and Mental Health Problems in Adult Life**.

Dyb, E (2009) «**Imprisonment: A Major Gateway to Homelessness**» I **Housing Studies** Vol 24:6, side 809-824.

Dyb, E og Johannesen, K (2013) **Bostedsløse i Norge 2012-en kartlegging**. NIBR- rapport 2013:5,

FEANTSA (2010) **Consultation on an EU Strategy for combating violence against women 2011-2015**. FEANTSA contribution, Brussel

Friestad, C. Og I. L. Skog-Hansen (2004). **Levekår blant innsatte**, Fafo-rapport 429

Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017. **Et liv uten vold**. http://www.regjeringen.no/pages/38428833/Hplan-2014-2017_Et-liv-uten-vold.pdf

Jensen, I (2001) «**Bergens klinikkene 10 år: Tøff kamp for kvinneperspektivet**». **Rus og avhengighet** 2001:6 side 31-33

Jonassen, W., og Stefansen, K. (2003) **En statusrapport om krisesentrene**, NKVTS

Lockus, N.(2004). **Women in Prison**. I: Mc. Ivor Gill (red.), *Women who offend*, 2004:142-159.

Ludvigsen, K., og Fjær, S (2007) **Varig bolig framfor hospits**, Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier, Universitetsforskning Bergen

Mossige, S., og Stefansen, K. (2007). **Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole**. Rapport 20/07

NOU 2012: 15 **Politikk for likestilling**: <http://www.regjeringen.no/pages/38055324/PDFS/NOU201220120015000DDDPDFS.pdf>

NOU 2012: 5 **Bedre beskyttelse av barns utvikling**: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2012/nou-2012-5/19/3.html?id=671719>

NOU 2003:31 **Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner.**
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/2003/nou-2003-31.html?id=148994>

Red. Haaland, T., Clausen, S.E., og Schei, B. (2005). **Vold i parforhold - ulike perspektiver.** NIBR-rapport 2005:3

Pape, H., og Stefansen, K. (2004). **Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep.** Rapport 1/2004 NKTVS

Tapley, J. (2007). **Victimomogy: Victims of crime and the Criminal Justice Process.** Portsmouth: University of Portsmouth.

Trickett, P.K., Noll, J.G., and Putnam, F.W. (2011). **The impact of sexual abuse on female development: Lessons from a multigenerational, longitudinal research study.** In: Dev Psychopathol. May 2011; 23(2): 453-476

Taksdal, A., Breivik, J-K., Ludvigsen, K., og Ravneberg, B. (2006) **På randen av å bo. Erfart kunnskap om livet og flyttingene mellom psykiatri, rusomsorg, gater, hospitser og egne boliger.** Rapport 1/2006. Rokkansenteret

Thoresen, S., og Hjemdal, O.K.(red.) (2014). **Vold og voldtekt i Norge En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv.** Rapport 1/2014. NKVTS

Vassenden, A, Bergsgard, NA og Lie, T. **«Ryktet forteller hvor du bor.» Botetthet og integrering blant rus-avhengige kommunale leietakere.** Rapport IRIS 2012/316

Walklate, S (2004). **Gender, Crime and Criminal Justice.** Devon: Willan Publishing

SENTER FOR ARBEIDSLIVSFORBEREDELSE

ALF

AURORA

v/ALF as
Øvregaten 37/39
Postboks 3941 Sandviken
5835 Bergen

Telefon 55 54 11 50

www.alf.no

© AURORA 2014, ALF as

Nasjonal rapport for prosjekt «From Street to Home», skrevet av Aurora v/ALF as i et europeisk forskningssamarbeid under Daphne III, den Europeiske kommisjonens program mot vold mot kvinner og barn
http://ec.europa.eu/justice/grants/programmes/daphne/index_en.htm

